

Όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε

Διευρύνοντας τη δημοκρατία και τη συμμετοχή στη σχολική κοινότητα

**Καλά παραδείγματα σχολείων για την προαγωγή
του σχολικού κλίματος και της συνεργασίας**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

ΑΘΗΝΑ 2015

Διευρύνοντας τη δημοκρατία και τη συμμετοχή στη σχολική κοινότητα
Παραδείγματα για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος και της συνεργασίας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Συγγραφέας-συγγραφείς:	Συλλογικός τόμος
Συντονισμός έκδοσης	Αγγελική Τρικαλίτη, Συντονίστρια του Προγράμματος ΑΕΙΦΟΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: <i>Όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε.</i> aeiforosxoleio@gmail.com http://www.aeiforosxoleio.gr
Γλωσσική Επιμέλεια	Καλλιόπη Κύρδη
Εξώφυλλο	Γιάννης Τραγάκης
Εκδότης	Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού Τριπόδων 28, Πλάκα, 10528 Αθήνα Τηλέφωνα: 2103225245 και 2103316955
Χορηγός του προγράμματος	Ίδρυμα Α. Γ. ΛΕΒΕΝΤΗ
ISBN	978-960-99550-7-2
Έτος έκδοσης	2015

Αφιερωμένο στην αείμνηστη Ντίνα Σχίζα που εργάστηκε ακούραστα και με πάθος για ένα οραματικό σχολείο

- ✓ Πώς θα γίνει το σχολείο (και η κοινωνία) «βιώσιμο» και θα αντιστραφεί η «αποξένωση», η «απώλεια νοήματος» και η «ανομία» που κυριαρχούν γύρω μας;
- ✓ (...) Μόνο αν διαθέσουμε χρόνο και βρούμε τρόπο να θέσουμε σε διάλογο και διαβούλευση την αδιαφορία, το άγχος ή την απελπισία, την οργή των παιδιών και των εφήβων (αλλά και των ίδιων των εκπαιδευτικών) [...]
- ✓ Μόνο αν κάθε ένας από εμάς θεωρήσει τον εαυτό του υπεύθυνο για τη χάραξη ενός μονοπατιού στον χώρο του [...]

Ντίνα Σχίζα, 1^ο Συμπόσιο για το Λειφόρο Σχολείο

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
Μέρος Α: Το Αειφόρο Σχολείο και η αναγκαιότητα για τη συμμετοχή των μαθητών	7
Το Πρόγραμμα ΑΕΙΦΟΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	8
1. Η συμμετοχή των μαθητών στο σχολείο: αφετηρία στην πορεία δημιουργίας ενεργών πολιτών. Δρ Αγγελική Τρικαλίτη, Χημικός, Επ. Σχολική Σύμβουλος, Δρ Ευαγγελία Αγγελίδου, Βιολόγος, Σχολική Σύμβουλος και Δρ Μαλαματή Δίτσιου, Φυσιολγνώστρια, Σχολική Σύμβουλος.	10
1.1. Γιατί η δημοκρατία και η συμμετοχή συνιστά τον πρώτο και υποχρεωτικό πυλώνα αειφορίας για το σχολείο.....	11
1.2. Μπορεί το σχολείο να συμβάλει στη διαμόρφωση δημοκρατικού ήθους;	11
1.3. Γιατί δεν συμμετέχουν σήμερα οι μαθητές στην οργάνωση της σχολικής ζωής;	12
1.4. Γιατί είναι αναγκαία η συμμετοχή των μαθητών στην οργάνωση της σχολικής ζωής;	13
1.5. Μπορούν οι μαθητές να συμμετέχουν στην επίλυση των συγκρούσεων; Οι συγκρούσεις στο σχολείο.	14
1.7. Γιατί η δημοκρατία και η συμμετοχή υπηρετούνται από το Αειφόρο Σχολείο;.....	16
1.8. Ποια ποιοτικά κριτήρια δείχνουν τη δημοκρατία στο σχολείο μας;	17
ΜΕΡΟΣ Β: Παραδείγματα οργάνωσης της συμμετοχής και βελτίωσης του σχολικού κλίματος σε αειφόρα σχολεία	19
2.1. Χτίζοντας το ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ. 21ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών «Λέλα Καραγιάννη», Ιωάννα Χαλκιά, Διευθύντρια	20
2.2. Πώς συντονίζουμε όλες τις σχολικές δραστηριότητες για να μετασχημάτισουμε το σχολείο μας σε Αειφόρο. Αντιόπη Φραντζή Διευθύντρια 70ου Δημ. Σχ. Αθηνών, Μαρία Δαγιακίδου Ευδοκία Γεωργοπούλου Ειρήνη Πανταζή, Σοφία Παπαδοπούλου, εκπαιδευτικοί του 70ου Δημ. Σχ. Αθηνών	24
2.3. Πώς οργανώνουμε τη συμμετοχή και επικοινωνία των μελών του Αειφόρου Σχολείου μας. Σταυρούλα Κονταράτου, δασκάλα, Εκπαιδευτήρια Αργύρη -Λαιμού	28
2.4. Ο μετασχηματισμός του 2ου Δημοτικού Σχολείου Αναβύσσου σε ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ. Ελένη Κουγιούρη, Δασκάλα, Υπεύθυνη του Αειφόρου Σχολείου.....	31
2.5. Με το όραμα ενός σχολείου ανοιχτού και δημιουργικού. Μαρία Κωτσέλη, Διευθύντρια του 2ου Γυμνασίου Άνω Λιοσίων	33
2.6. Ένα σχολείο αλλάζει ενεργοποιώντας τις μαθητικές κοινότητες και εντάσσοντας τους απείθαρχους μαθητές σε προγράμματα.	36
Σουμέλα Χατζηλαζαρίδου, Χημικός, Διευθύντρια 4ου Γυμνασίου Αργυρούπολης	36
2.7. Συμμετοχική διοίκηση στη σχολική μονάδα. Μαρία Ευαγγελοδήμου, Φυσικός, τέως Διευθύντρια Γυμνασίου	39
2.8. Μεσολάβηση συνομηλίκων: από την αειφορία στις σχέσεις στην αειφορία όλου του σχολείου. Σώνια Ανέστη, Διευθύντρια του 2ου Γυμνασίου Χαλκίδας	41

2.9. Δημοκρατία και συμμετοχή στο νηπιαγωγείο. Μαρία Τοπολιάτη, Νηπιαγωγός, Νηπιαγωγείο Κληματίας Ίωαννίνων	43
2.10. Η αειφορία στο 6ο ΓΕΛ Καλλιθέας. Στέλλα Χριστοπούλου, Χημικός, συντονίστρια ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	47
2.11. Αειφόρο σχολείο: Μια σχολική κοινότητα μη βίας. Μαρία Δημοπούλου, M.ed., Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Α/θμιας Εκ/σης, Α' Αθήνας, Αντιόπη Φραντζή, M.ed., Διευθύντρια 70ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών	50
2.12. Το χτίσιμο του αειφόρου σχολείου μέσα από το χτίσιμο της εκπαιδευτικής κοινότητας. 1ο Νηπιαγωγείο Γαργαλιάνων, Γαρυφαλιά Τεριζάκη, Υπεύθυνη νηπιαγωγός, Μαρία Αγγελική Πετροπούλου, Παναγιώτα Σκουτέρη, Παιδαγωγική Ομάδα	59
2.13. Πώς ένα πρόγραμμα για τους πρόσφυγες ένωσε όλο το σχολείο. 93ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, Στέλλα Πρωτόπαππα, Διευθύντρια	63

Πρόλογος

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Η εμπειρία της Παιδαγωγικής Ομάδας από το πρόγραμμα **«ΑΕΙΦΟΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, Όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε»**, αλλά και η εμπειρία από άλλα προγράμματα, έχει δείξει ότι απαραίτητη προϋπόθεση για τον μετασχηματισμό του σχολείου σε αειφόρο είναι η διαμόρφωση:

- συνεργατικής κουλτούρας στο σχολείο
- κουλτούρας σχεδιασμού και εκτέλεσης σχεδίων δράσης για τη βελτίωση του σχολείου.

Ωστόσο, οι δύο αυτές απαραίτητες προϋποθέσεις διαπιστώνεται ότι απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό από το ελληνικό σχολείο. Οι ελλείψεις αυτές έχουν ως αποτέλεσμα οι δράσεις να μη διαχέονται σε όλο το σχολείο και να μην έχουν διάρκεια. Για παράδειγμα για ένα χρόνο το σχολείο «τρέχει» ένα πρόγραμμα για την ανακύκλωση ή για τον σχολικό κήπο ή για την εξοικονόμηση ενέργειας και τον επόμενο χρόνο δεν υπάρχει καμιά σχετική δράση για το αντίστοιχο θέμα. Ζητούμενο λοιπόν είναι η διάρκεια ώστε οι δράσεις του σχολείου να είναι πραγματικά αειφόρες.

Για να υποστηρίξουμε τον στόχο της συνέχειας και της διάρκειας των δράσεων θέσαμε ως άξονες του πρώτου Πυλώνα του ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ:

- το σχολικό κλίμα και τις σχέσεις στη σχολική κοινότητα,
- την οργάνωση της συμμετοχής στα κοινά του σχολείου και εν τέλει τη δημοκρατία στο σχολείο.

Είναι πολύ σημαντικό για ένα σχολείο να ασχοληθεί με τα παραπάνω γιατί μόνο έτσι διαμορφώνεται το κατάλληλο περιβάλλον να πετύχει τους μαθησιακούς και κοινωνικούς στόχους του, να προασπίσει τα ατομικά δικαιώματα για κάθε μαθητή στην πράξη και να διαμορφώσει τον **ενεργό, δημιουργικό και κριτικά σκεπτόμενο πολίτη**.

Στον τόμο αυτό παρουσιάζονται ενδιαφέροντα παραδείγματα σχολείων σχετικά με την οργάνωση και τη συμμετοχή στη σχολική κοινότητα, τα οποία αντλήσαμε από τα δύο πανελλαδικά σεμινάρια μας με τίτλους **«Ποιες είναι οι αναγκαίες διεργασίες για το χτίσιμο του ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ: όλοι νοιαζόμαστε όλοι συμμετέχουμε;»** (ΕΜΕΤ, 21/6/2014) και **«Διεργασίες για το χτίσιμο του ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ: όλοι νοιαζόμαστε όλοι συμμετέχουμε»** (Ελληνογαλλική Σχολή Άγιος Ιωσήφ 1/11/2014), από το Θερινό Πανεπιστήμιο στις Οινούσες (21-26/7/2014), από το Διεθνές Συμπόσιο ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: Όραμα-δράσεις-προοπτικές και από τις εκθέσεις του 2013-14 των σχολείων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα.

Στο 21^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, οι εκπαιδευτικοί **αλλάζουν τις σχέσεις μεταξύ τους, γίνονται ομάδα**, επιτυγχάνουν τους στόχους που θέτουν και μετασχηματίζουν το σχολείο τους σε αειφόρο.

Στο 70^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, οι εκπαιδευτικοί **συντονίζουν τα ποικίλα προγράμματα του σχολείου τους κάτω από την ομπρέλα του ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ**, ώστε όλο το σχολείο να ωφελείται από τις δράσεις του κάθε προγράμματος.

Στο ιδιωτικό δημοτικό σχολείο *Αργύρη-Λαιμού* έχουν δημιουργηθεί **«Θεσμικές φωλιές»** για να λειτουργήσει το Αειφόρο Σχολείο και να οργανωθεί η συμμετοχή όλων των μαθητών στις δράσεις του.

Στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Αναβύσσου, στο πλαίσιο του ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ, αποφασίζουν να κάνουν **όλες οι τάξεις κοινές δράσεις**, όπως για παράδειγμα το συμβόλαιο συνεργασίας στις τάξεις, και οι εκπαιδευτικοί αλληλεπιδρούν μεταξύ τους μέσω του υλικού που δημιουργήθηκε.

Στο 2^ο Γυμνάσιο Λιοσίων, αλλάζει η παιδαγωγική προσέγγιση, **δίνεται ρόλος στις μαθητικές κοινότητες** και τα παιδιά αγκαλιάζουν το σχολείο θεωρώντας το δικό τους χώρο.

Στο 4^ο Γυμνάσιο Αργυρούπολης, αλλάζουν το παιδαγωγικό κλίμα, **εντάσσοντας συστηματικά τα παιδιά με επιθετικότητα στις σχολικές δραστηριότητες και ενεργοποιώντας τις μαθητικές κοινότητες**.

Στο 2^ο Γυμνάσιο Χαλκίδας, εισάγεται συστηματικά η αντιμετώπιση των προβλημάτων πειθαρχίας με τη **συμβουλευτική των συνομήλικων** και το κλίμα του σχολείου αλλάζει σημαντικά.

Στο νηπιαγωγείο Κληματίας Ιωαννίνων, τα νήπια μαθαίνουν να συμμετέχουν **στη λήψη αποφάσεων** σε θέματα που τα αφορούν είτε με ανοιχτή ψηφοφορία, είτε με μυστική.

Στο 6^ο ΓΕΛ Καλλιθέας, η συμμετοχή των μαθητών στην προαγωγή της αειφορίας στο σχολείο αρχίζει από ένα **μικρό άνοιγμα που αφήνει ένα μάθημα επιλογής** και επεκτείνεται σε όλο το σχολείο.

Στο 1^ο Νηπιαγωγείο Γαργαλιάνων, μετασχημάτισαν ριζικά το σχολείο τους, μέσα από το **χτίσιμο της συνεργασίας όλων των μελών της σχολικής και τοπικής κοινότητας**.

Στο 93^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, όλο το σχολείο εργάστηκε πάνω σε **ένα πρόγραμμα για τους πρόσφυγες** και μέσα από αυτή τη δράση χτίστηκε η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών του σχολείου.

Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες, από μια πρώτη ματιά φαίνονται τόσο απλές, σχεδόν αυτονόητες. Σε μια βαθύτερη όμως ανάγνωση ανιχνεύεται η μεγάλη προσπάθεια και οι συνεργασίες που απαιτούνται για να γίνουν. Το βέβαιο είναι ότι έχουν ιδιαίτερα αποτελεσματική επίδραση στον μετασχηματισμό του σχολείου.

Ευχόμαστε τα παραδείγματα αυτά να αλληλεπιδράσουν με τις δικές σας πρακτικές στα σχολεία σας και να γεννήσουν πολλές άλλες ιδέες, τις οποίες περιμένουμε για μια επόμενη έκδοση.

Για την Παιδαγωγική Ομάδα, η Συντονίστρια του Προγράμματος
Δρ Αγγελική Τρικαλίτη

Μέρος Α: Το Αειφόρο Σχολείο και η αναγκαιότητα για τη συμμετοχή των μαθητών

Το Πρόγραμμα ΑΕΙΦΟΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Η αειφορία μιας πρακτικής ή μιας κοινωνίας ή της φύσης είναι βασικά η ικανότητά της να λειτουργήσει στο διηνεκές
Ευγενία Φλογαΐτη

Το Πρόγραμμα Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο (<http://www.aeiforosxoleio.gr/>) της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, αποτελεί τη μετεξέλιξη του προγράμματος Βραβείο Αειφόρου Σχολείου, το οποίο υλοποιήθηκε για τρία χρόνια (2010-13)

Σύμφωνα με τη φιλοσοφία της Παιδαγωγικής Ομάδας του Προγράμματος, για να μετασχηματιστεί ένα σχολείο σε **αειφόρο**, χρειάζεται:

■ να λειτουργεί ως Κοινότητα στην οποία όλοι (μαθητές, εκπαιδευτικοί, διοίκηση, γονείς, τοπική κοινότητα...) θα νοιάζονται και όλοι θα έχουν ευκαιρίες να συμμετέχουν στη διαχείριση των κοινών της σχολικής ζωής μέσα σε πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας.

- να υπηρετεί στην πράξη τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα,
- να προάγει τον πολιτισμό και το περιβάλλον και να
- διαμορφώνει ενεργούς, δημιουργικούς πολίτες και κριτικά σκεπτόμενους πολίτες.

Η υιοθέτηση του πλαισίου του Αειφόρου Σχολείου από ένα σχολείο δεν αποτελεί επιπλέον επιβάρυνση για το προσωπικό του σχολείου, αλλά ευκαιρία βελτίωσης, όχημα για τη μετεξέλιξη του σχολείου σε ένα οργανισμό μάθησης. Το σημαντικότερο, είναι ότι στηρίζει το σχολείο στην οργάνωσή του, ώστε να υιοθετήσει τις αλλαγές που θα βοηθήσουν μαθητές και εκπαιδευτικούς στην αντιμετώπιση των προκλήσεων του 21^{ου} αιώνα.

Μαρία Τσιούνη, Μαθήτρια 1^{ου} ΕΠΑΛ Χαλανδρίου

Η Παιδαγωγική Ομάδα του **Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου** έχοντας ως σύνθημα το «**όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε**», επιχειρεί να σχεδιάσει τη διαδικασία που δύναται να ακολουθήσει ένα σχολείο προς την κατεύθυνση του μετασχηματισμού του σε Αειφόρο. Επιχειρεί επίσης να θέσει τα ποιοτικά εκείνα κριτήρια τα οποία θα αποτελούν τους «οδοδείκτες» για κάθε σχολείο στην πορεία του αυτή.

Αθηνά Πολυζώη,
Μαθήτρια 1^{ου} ΕΠΑΛ Χαλανδρίου

Για την διευκόλυνση του σχεδιασμού και της υλοποίησης σχεδίων δράσης προτείνουμε την δημιουργία **οκτώ πυλώνων** της αειφορίας στο σχολείο, με πρώτο και σημαντικό για όλους τους υπόλοιπους τον **πυλώνα της Δημοκρατίας και Συμμετοχής στο σχολείο**. Στον 1^ο Πυλώνα του Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου κάθε σχολείο καλείται να ασχοληθεί:

- με η βελτίωση του σχολικού κλίματος μέσα από τις καλές σχέσεις όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικοί, διοίκηση, βοηθητικό προσωπικό)

Διευρύνοντας τη δημοκρατία και τη συμμετοχή στη σχολική κοινότητα
Παραδείγματα για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος και της συνεργασίας

- με την ένταξη όλων των μαθητών στη σχολική ζωή και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πράξη
- με τις συμμετοχικές διαδικασίες λήψης των αποφάσεων και με το συμμετοχικό σχεδιασμό σχεδίων δράσης για την εισαγωγή αειφορικών πρακτικών στο σχολείο (φύτευση, εξοικονόμηση νερού, ενέργειας, αισθητική αναβάθμιση, δράσεις στην τοπική κοινότητα κ.ά.).

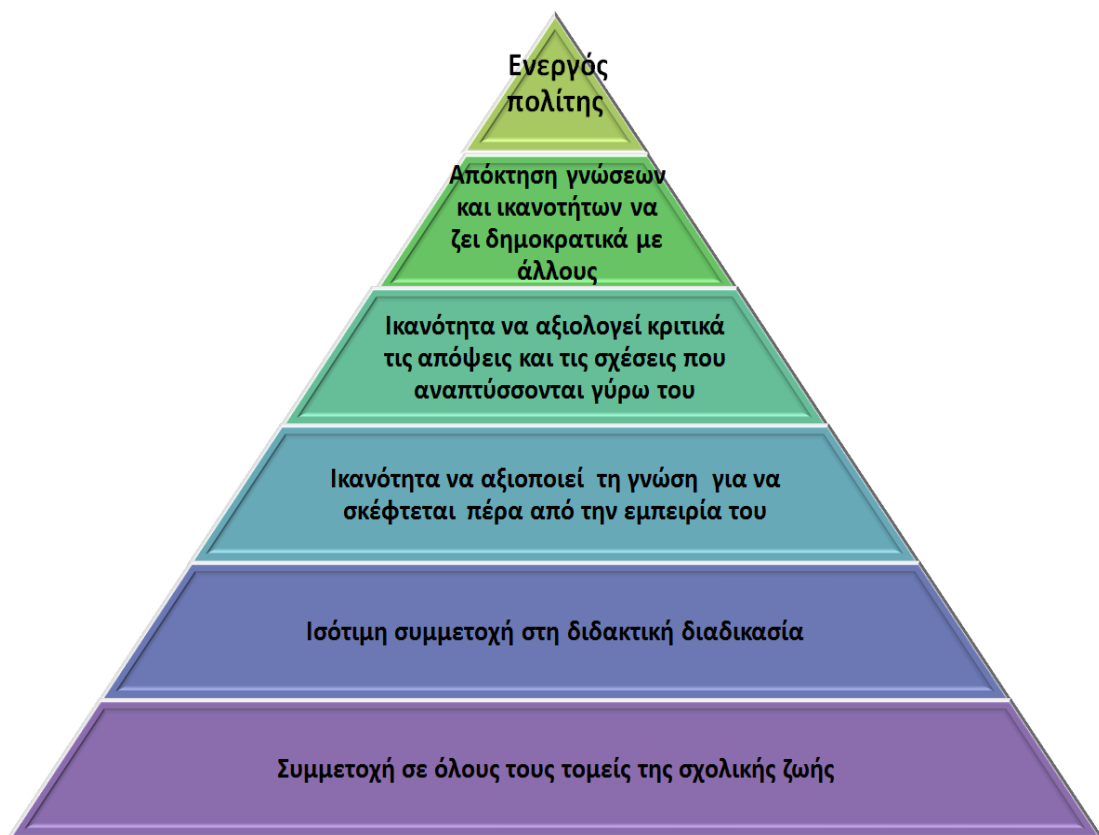
ΟΙ ΟΚΤΩ ΠΥΛΩΝΕΣ ΤΟΥ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Η συμμετοχή των μαθητών στο σχολείο: αφετηρία στην πορεία δημιουργίας ενεργών πολιτών

Δρ Αγγελική Τρικαλίτη, Χημικός, Επ. Σχολική Σύμβουλος, Δρ Ευαγγελία Αγγελίδου, Βιολόγος, Σχολική Σύμβουλος,
Δρ Μαλαματή Δίτσιου, Φυσιογνώστρια, Σχολική Σύμβουλος

1.1. Γιατί η δημοκρατία και η συμμετοχή συνιστά τον πρώτο και υποχρεωτικό πυλώνα αειφορίας για το σχολείο

Γιώργος Γιαννακόπουλος,
μαθητής, 1^ο ΕΠΑΛ Χαλανδρίου

Όπως υποστήριζε ο Einstein, «κανένα πρόβλημα δεν μπορεί να επιλυθεί από την ίδια δομή που το παρήγαγε». Είναι σημαντικό, αν θέλουμε να αλλάξουμε τα πράγματα μέσα στο σχολείο, να υιοθετήσουμε εκείνες τις πρακτικές που θα βοηθήσουν να βιώνουμε στην πράξη όσα διακηρύσσουμε. Η ενασχόληση με τις ανθρώπινες σχέσεις και το κοινωνικό κλίμα που αυτές διαμορφώνουν στο σχολείο αποδεικνύουν την σοβαρότητα με την οποία το ΑΕΙΦΟΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ αντιλαμβάνεται τα πράγματα και τη συστημική προσέγγιση που υιοθετεί στην πράξη. Καμία αλλαγή δεν συμβαίνει εν κενώ και για το λόγο αυτό αναγνωρίζεται ως πρώτη προτεραιότητας ζήτημα να προσέξουμε το ανθρώπινο κλίμα εντός του οποίου συμβαίνουν όλες οι αλλαγές για τη μετάβαση του σχολείου προς την αειφορία. Το ιδανικό της δημοκρατίας συνδέεται στενά με την έννοια της συμμετοχής και η συμμετοχή συνδέεται με τη αειφορία.

1.2. Μπορεί το σχολείο να συμβάλει στη διαμόρφωση δημοκρατικού ήθους;

Από την κλασική αρχαιότητα μέχρι σήμερα, ως κύριος στόχος της Παιδείας διακηρύσσεται η διαμόρφωση του ενεργού και υπεύθυνου πολίτη.

Σήμερα το σχολείο βρίσκεται, σε παγκόσμιο επίπεδο, εν μέσω γενικότερης κοινωνικής και οικονομικής κρίσης αλλά και τεράστιας τεχνολογικής εξέλιξης, που έχει αλλάξει το ρου των πραγμάτων. Μέσα από διαρκείς μεταρρυθμίσεις προσπαθεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες εκπαίδευσης των παιδιών και της κοινωνίας για ένα καλύτερο αύριο, το οποίο όμως κανείς δεν μπορεί να προβλέψει.

Όσο όμως τα εκπαιδευτικά συστήματα προσπαθούν να προσαρμοστούν στις σύγχρονες ανάγκες και κυρίως της οικονομίας και της αγοράς, τόσο υποχωρεί η ανθρωπιστική παιδεία. Αν λάβουμε επίσης υπόψη την αποδυνάμωση του κοινωνικοποιητικού ρόλου της οικογένειας, τα αρνητικά πρότυπα της μαζικής κουλτούρας, την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, χώρου και πόρων, τα ανταγωνιστικά συναισθήματα τότε μπορούμε να εξηγήσουμε:

- γιατί απαξιώνονται τα δημόσια εκπαιδευτικά συστήματα και
- γιατί αυξάνονται οι συγκρούσεις και τα φαινόμενα βίας μέσα στο σχολείο.

Ο διπλός στόχος της παιδείας στην Αρχαία Ελλάδα

Η υποδομή κάθε ανθρώπινης κοινότητας είναι το πολίτευμα. Από αυτό εξαρτάται η ευποιΐα, η ευπραγία και η ευζωία της. Αυτό μόνον οι αρχαίοι Έλληνες το συνειδητοποίησαν και δημιούργησαν το πολίτευμα στο οποίο ο Δήμος ήταν το ανώτατο πολιτειακό όργανο. Διεπόταν από τις ρήσεις «Φιλοκαλούμεν μετ' ευτελείας καί φιλοσοφούμεν άνευ μαλακίας», καθώς και «Νους υγιής εν σώματι υγιεί».

Διπλός στόχος της παιδείας ήταν να κάνει τον νέο άνθρωπο πολίτη ικανό να υπερασπιστεί το πολίτευμα της πόλης του.

Freeman, Kenneth (2001). *Τα Σχολεία στην Αρχαία Ελλάδα*. Μετ. Αλ. Κόντος. Αθήνα: Ελάτη

Έτσι σε ολόκληρο τον κόσμο δίνεται μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη προγραμμάτων για την διαμόρφωση του κατάλληλου **σχολικού κλίματος**, τη **συμμετοχή των μαθητών/τριών** και την **ψυχική ενδυνάμωσή τους**. Στη χώρα μας, εκτός από πολλά προγράμματα των Πανεπιστημίων και άλλων φορέων, σε θεσμικό επίπεδο για την υποχρεωτική εκπαίδευση, έχει σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα σπουδών για τη «Σχολική και Κοινωνική Ζωή» το οποίο έχει τους παραπάνω στόχους.

Για να είναι ουσιαστικό το πρόγραμμα αυτό, χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί να έχουν (πέρα από τις κατάλληλες γνώσεις και τις οργανωτικές δεξιότητες), **διάθεση για ουσιαστική συμμετοχή στη σχολική ζωή**. Φυσικά, σε καμιά περίπτωση δεν υποτιμάται η σημασία της πολιτικής και του κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος ούτε αναιρείται η αξία του οράματος που πρέπει να έχει το σχολείο.

1.3. Γιατί δεν συμμετέχουν σήμερα οι μαθητές στην οργάνωση της σχολικής ζωής:

Συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή Μαθητικές κοινότητες Ν. 1566/85 (ΦΕΚ Α 167)

Άρθρο 45

1. Για την υλοποίηση των σκοπών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απαραίτητη είναι η συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή.
2. Οι διάφορες μορφές οργάνωσης της μαθητικής ζωής αποσκοπούν να βοηθήσουν τους μαθητές:
Να αποκτήσουν υπευθυνότητα και άμεση αντίληψη της σημασίας του δημοκρατικού διαλόγου στη διαμόρφωση του συνειδητού και δημιουργικού πολίτη
3. Οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη συμμετοχή τους στη σχολική ζωή συγκροτούν μαθητικές κοινότητες, με τις οποίες συμμετέχουν στην οργάνωση της μαθητικής ζωής και στην οργάνωση και πραγματοποίηση κάθε είδους σχολικών εκδηλώσεων.

Το **ιδανικό της δημοκρατίας** συνδέεται στενά με την έννοια της **συμμετοχής**. Το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μέσω του **Κανονισμού των Μαθητικών Κοινοτήτων** προβλέπει τη συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή και την εκπαιδευτική διαδικασία. Θεσμικά προβλέπεται η συμμετοχή των μαθητών στο Σχολικό Συμβούλιο, μαζί με τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς και τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης. Σπάνια όμως εκπροσωπούνται οι μαθητές, ιδιαίτερα στα Δημοτικά και τα Γυμνάσια, και γενικά οι μαθητικές κοινότητες υπολειτουργούν. Γιατί η μετάβαση από τη θεωρία στην πράξη δεν είναι μια αυτονόητη διαδικασία. Το να συμμετέχουν οι μαθητές/τριες, να αναλαμβάνουν ευθύνες και να εμπλέκονται σε κοινές δράσεις στο σχολείο, εξαρτάται από την κουλτούρα του σχολείου, τη διάθεση και τις ικανότητες των εκπαιδευτικών. Μόνο μέσα σε ένα κλίμα που θα δίνονται ευκαιρίες στους μαθητές/τριες να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες να σχεδιάζουν και να

εκτελούν σχέδια δράσης θα αναπτύξουν τις ανάλογες ικανότητες. Έρευνες έχουν δείξει ότι, ενώ οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι όλες αυτές οι διαδικασίες βοηθούν στην προετοιμασία των μαθητών για την κοινωνική ζωή, εν τούτοις δεν εμπιστεύονται τους μαθητές τους να συμμετέχουν.

1.4. Γιατί είναι αναγκαία η συμμετοχή των μαθητών στην οργάνωση της σχολικής ζωής:

→ Η συμμετοχή συμβάλλει στην κοινωνική αλλαγή.

Παραγνωρίζεται ότι η συμμετοχή των μαθητών στις δράσεις του σχολείου, η βιωματική σχέση και η αλληλεπίδραση μεταξύ τους, καθώς και με τους εκπαιδευτικούς και την τοπική κοινωνία, αποτελούν τους βασικούς παράγοντες για την αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών και την κοινωνική αλλαγή. Όταν όμως δίνονται στους μαθητές ευκαιρίες συμμετοχής σε δράσεις (όπως γίνεται στα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων), τότε τα αποτελέσματα είναι πολύ θετικά, το κλίμα του σχολείου αλλάζει θεαματικά και μεταφέρονται ιδέες και προτάσεις στην οικογένεια και την κοινωνία.

→ Η συμμετοχή συμβάλλει στη διαμόρφωση του σχολικού κλίματος που υποστηρίζει τη μάθηση

Παρότι είναι ευρέως αποδεκτό ότι η μάθηση υποστηρίζεται από ένα περιβάλλον ασφαλές και φιλόξενο, εν τούτοις σπάνια γίνονται συστηματικές προσπάθειες σε ένα σχολείο προς αυτή την κατεύθυνση. Ακόμη σπανιότερα δε, οι μαθητές καλούνται να συμβάλουν οι ίδιοι στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος αυτού. Ο κανόνας είναι ότι οι εκπαιδευτικοί δεν εμπιστεύονται τους μαθητές λόγω του νεαρού της ηλικίας τους και επομένως οι μαθητές θεωρούνται πολίτες εν αναμονή και όχι μαθητευόμενοι ενεργοί πολίτες. Η μη αναγνώριση της ικανότητας των μαθητών να αναλάβουν υπεύθυνο ρόλο σε διαδικασίες λήψης απόφασης για θέματα που αφορούν το πλαίσιο μάθησης, εμποδίζει μια πιο συμμετοχική δημοκρατία στο σχολείο (Κ. Ταμουσέλη κ.ά.), αποξενώνει τους μαθητές και αυξάνει τα προβλήματα βίας. Αντίθετα προσπάθειες συμμετοχής και ανάληψης ευθυνών δημιουργούν ένα φιλόξενο περιβάλλον για τους μαθητές.

→ Η συμμετοχή συμβάλλει στη μείωση της σχολικής βίας και της σχολικής διαρροής

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα ασφαλές, οικείο, συμμετοχικό οι μαθητές καθίστανται ψυχικά ανθεκτικοί και μειώνεται η σχολική βία και η σχολική διαρροή (Πρόγραμμα Σπουδών, Σχολική και Κοινωνική Ζωή).

1.5. Σε τι μπορούν να συμμετέχουν οι μαθητές

Είναι φανερό ότι ή δημοκρατία στο σχολείο δεν είναι υπόθεση ενός μαθήματος αγωγής του πολίτη, αλλά κυρίως θέμα πρακτικής και άσκησης. Δεν νοείται να προσπαθούμε για την προετοιμασία του ενεργού και υπεύθυνου πολίτη -χαρακτηριστικό του δημοκρατικού πολιτεύματος- και όλα αυτά να συμβαίνουν σε ένα σχολείο όπου μαθητές και εκπαιδευτικοί δεν έχουν ουσιαστικό λόγο και συμμετοχή στο σχολείο.

Σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο σχεδιάστηκε από το Ίδρυμα της Βουλής με τίτλο

Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού ενεργοποιείται η μάθηση, αλλά το εργαλείο είναι η ανθρώπινη σχέση.

(Γ. Γουρνάς, 2011)

Η ποιότητα και το είδος των σχέσεων μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών έχει αποδειχθεί ότι παίζει σημαντικό ρόλο στην προσωπική και ακαδημαϊκή επιτυχία των μαθητών. Μια στοργική σχέση δασκάλου - μαθητή σχετίζεται με καλύτερες σχολικές επιδόσεις, με λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς, με θετικές αλληλεπιδράσεις με συνομηλίκους, με συναισθηματική αυτορρύθμιση (Davis 2003, Pianta 1999).

Δημοκρατία και Εκπαίδευση, επιχειρείται η ουσιαστική ενεργοποίηση των Μαθητικών Κοινοτήτων. Οι δράσεις των μαθητών, οι οποίες καταγράφηκαν στα σχολεία που συμμετείχαν, είναι η λήψη απόφασης και η εκτέλεση σχεδίων σχετικά με τη μείωση απορριμμάτων, με τη βελτίωση της εμφάνισης του σχολείου, όπως βάψιμο, διακόσμηση κ.ά. (<http://foundation.parliament.gr>).

Ένα πρόγραμμα για τη συμμετοχή μέσα στο πρόγραμμα για την Αειφορία

Στο πρόγραμμα «*Μαθαίνοντας για ένα Αειφόρο Μέλλον*» προτείνεται ένας κατάλογος θεμάτων που, αν υιοθετηθούν, τότε οι μαθητές θα μπορέσουν να προσεγγίσουν τη λογική της αειφορίας: τοποθέτηση φυτών ή άλλων αντικειμένων στην είσοδο των σχολείων για να βελτιωθεί η εικόνα τους, ενσωμάτωση υγιεινής διατροφής στους καταλόγους του κυλικείου, προσεκτική κατανάλωση νερού και διαχείριση απορριμμάτων, δημιουργία χώρων πρασίνου στη σχολική αυλή, δημιουργία μιας τοιχογραφίας για την αειφορία, σχεδιασμός διαφημιστικών εντύπων για να σταματήσει η ανεξέλεγκτη ρίψη απορριμμάτων και ανάπτυξη προγραμμάτων κομποστοποίησης και ανακύκλωσης στα σχολεία, εκστρατεία για να μειωθούν οι εκπομπές ρύπων από τα σταθμευμένα αυτοκίνητα. (Φόρουμ των Νέων για την Αειφορία <http://www.lsf-1st.ca/>).

Όλα τα παραπάνω προτεινόμενα θέματα, είναι ανάλογα με αυτά που ενεργοποιούν τις μαθητικές κοινότητες. Συγκρίνοντας δηλαδή δύο προγράμματα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η ενεργοποίηση των μαθητικών κοινοτήτων περνάει μέσα από την ενασχόληση για θέματα Αειφορίας στο σχολείο.

1.6. Μπορούν οι μαθητές να συμμετέχουν στην επίλυση των συγκρούσεων; Οι συγκρούσεις στο σχολείο

Το αειφόρο - δημοκρατικό σχολείο ενισχύει την ανθρώπινη επικοινωνία, τις ανθρώπινες σχέσεις και σεβεται κάθε ανθρώπινη οντότητα σε κάθε δημοκρατικό οργανισμό· δηλαδή σε κάθε ομάδα που σεβόμαστε όλα τα μέλη της, δεν απωθούμε ούτε συγκαλύπτουμε τις συγκρούσεις, αλλά προσπαθούμε να τις διαχειριζόμαστε και να προχωρούμε όλοι παρακάτω, σεβόμενοι τις απόψεις και τη διαφορετικότητα των άλλων, είτε αυτοί είναι ενήλικες είτε παιδιά. Η σύγκρουση κάποιες φορές είναι επιθυμητή, όταν π.χ. παίζει τον ρόλο του καταλύτη για μια απαιτούμενη αλλαγή· γίνεται η αιτία να αναδειχτούν προβλήματα που υποβόσκουν και να ασχοληθεί η ομάδα με αυτά, να κατευθυνθεί το δυναμικό των ανθρώπων σε πιο ουσιαστικά ζητήματα, οι άνθρωποι να δείξουν τον πραγματικό εαυτό τους.

Στην προσπάθεια ενεργοποίησης της συμμετοχής των μαθητών έχουν σχεδιαστεί πολλά προγράμματα στα οποία οι μαθητές αναλαμβάνουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην επίλυση συγκρούσεων.

Τι είναι η συμβουλευτική των συνομηλίκων για την επίλυση συγκρούσεων;

Σε αρκετές χώρες εφαρμόζονται εδώ και χρόνια ειδικά προγράμματα για την εκπαίδευση των μαθητών ώστε να λειτουργούν ως διαμεσολαβητές - σύμβουλοι σε συγκρούσεις. Μερικοί μαθητές εκπαιδεύονται

ειδικά για να αποκτήσουν ικανότητες για τη διαχείριση του θυμού, για την ειρηνική διευθέτηση των συγκρούσεων, την επίλυση προβλημάτων κ.ά. Τα προγράμματα αυτά μπορεί να ενσωματωθούν στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα του σχολείου και δεν περιορίζονται μόνο στις περιπτώσεις παιδιών που εμπλέκονται σε θέματα βίας, αλλά αφορούν όλους τους μαθητές.

Όπως στα θέματα δημοκρατίας και συμμετοχής απαιτείται η πρακτική άσκησή τους στην καθημερινή ζωή του σχολείου, ανάλογα και για τα θέματα επίλυσης συγκρούσεων η γνώση δεν είναι ικανή από μόνη της να φέρει αλλαγές, αλλά απαιτείται η εξάσκηση σε δεξιότητες συμπεριφοράς, ώστε αυτή να γίνει λειτουργική. Θα παραθέσουμε στη συνέχεια ένα παράδειγμα εφαρμογής.

Το Γραφείο Ιδεών βασίζεται σε μια προσέγγιση συμβουλευτικής συνομηλίκων για να λύσει τα προβλήματα των μαθητών. Επικεντρώνεται στο δυναμικό της φαντασίας των μαθητών, δεν εστιάζει σε μεμονωμένα προβλήματα, αλλά προτείνει γενικές λύσεις για όλα τα παιδιά στη σχολική κοινότητα. Όταν προκύπτει ένα πρόβλημα, κάθε ένα παιδί μπορεί να το αναφέρει σε ένα γράμμα και να το ρίξει στο γραμματοκιβώτιο του *Γραφείου Ιδεών*.

Κάθε εβδομάδα, μία συγκεκριμένη ώρα, τα παιδιά του **Γραφείου Ιδεών** είναι ελεύθερα να αφήσουν τις τάξεις τους και να ασκήσουν τα συμβουλευτικά τους καθήκοντα. Συναντιούνται, χωρίς την παρουσία ενήλικου, σε μια αίθουσα που τους την διαθέτει ο Διευθυντής του Σχολείου. Στον χώρο αυτό εξετάζονται όλες οι αιτήσεις, συμπληρώνονται τα έντυπα των προσκλήσεων και ανταλλάσσονται οι πρώτες ιδέες.

Το **Γραφείο Ιδεών** ξεκίνησε σε ένα σχολείο του Leunbringen, στην Ελβετία, ως απάντηση στο αυξανόμενο ποσοστό βίας στους σχολικούς χώρους. Το παράρτημα της UNICEF στην Ελβετία βράβευσε αυτή την προσπάθεια το 2004. Αυτή η πρακτική μπορεί να συνδυαστεί με τα **δημοτικά συμβούλια** παιδιών και νέων όπου τα παιδιά αντιπαρατίθενται με τους ενήλικες και αυτούς που παίρνουν αποφάσεις. Από παιδαγωγική άποψη, όποια πρακτική και αν χρησιμοποιείται για να εισαγάγει τα παιδιά στην έννοια της υπευθυνότητας και του ενεργού πολίτη, είναι καλή από τη στιγμή που η **έμφαση δεν δίνεται στις προτεινόμενες λύσεις, αλλά στη μεθοδολογία** που χρησιμοποιείται: στην ανάπτυξη της ικανότητας της ενεργητικής ακρόασης, της διαπραγμάτευσης και της αποδοχής διαφορετικών απόψεων.

Christine Affolter και Christiane Daerp, Γραφείο Ιδεών, ΚΤΕ Αρχανών, σ. 135.

Ένα παράδειγμα συμβουλευτικής των μαθητών: Το Γραφείο Ιδεών

Από την μαθήτριά Jasmin το Γραφείο Ιδεών έλαβε ένα γράμμα που γράφει: «*Συνεχώς με αποκαλούν το φίδι με τα γυαλιά. Δεν το αντέχω και ζητάω βοήθεια*». Ο Marco που ανήκει στην συμβουλευτική ομάδα των τεσσάρων παιδιών διαβάζει το γράμμα και η Corinne, η μεγαλύτερη από την ομάδα, ρωτάει: «Στην περίπτωση αυτή δεν πρέπει να συμβουλευτούμε όλη την τάξη; Ο Marco διστάζει, γιατί το να συμβουλευτείς ολόκληρη την τάξη είναι μεγάλο εγχείρημα. Αναγνωρίζει όμως ότι το πρόβλημα είναι σημαντικό και δύσκολο να το προσεγγίσουν μόνοι τους οπότε συμφωνεί και αναλαμβάνει να γράψει την πρόσκληση και να καλέσει όλη την τάξη της Jasmin. Την επόμενη μέρα ένας δάσκαλος ο οποίος είναι επικεφαλής των παιδιών για το Γραφείο Ιδεών ετοιμάζει μία αίθουσα τοποθετώντας τις καρέκλες σε κύκλο. Στη μέση του κύκλου κάθεται η Jasmin συνοδευόμενη από έναν φίλο, τον Marco ο οποίος κρατάει σημειώσεις και την Corinne που θα συντονίζει τη διαδικασία. Δίπλα σε αυτά τα τέσσερα παιδιά υπάρχει μία άδεια καρέκλα και

γύρω τους κάθονται οι συμμαθητές της Jasmin. Αφού η Jasmin περιγράφει το πρόβλημά της, τα παιδιά

που επιθυμούν να κάνουν μία ερώτηση για να κατανοήσουν καλύτερα ή να προτείνουν μία ιδέα ως λύση, κάθονται στην άδεια καρέκλα. Η Jasmin ύστερα από μισή ώρα διαλόγου και στοχασμού συνοψίζει: «Λοιπόν θα ήθελα να ευχαριστήσω την τάξη μου για την ωραία κουβέντα που είχαμε. Πήρα μερικές καλές ιδέες, όπως ότι πρέπει να πάρω τα γυαλιά μου στα σοβαρά -καθώς είναι απαραίτητα- και πρέπει να τα υποστηρίξω». Ο δάσκαλος των Μαθηματικών μπαίνει στην αίθουσα και κλείνει η συζήτηση. (Christine Affolter και Christiane Daerr, Γραφείο Ιδεών, ΚΠΕ Αρχανών, σ 133-4)

1.7. Γιατί η δημοκρατία και η συμμετοχή υπηρετούνται από το Αειφόρο Σχολείο;

Το Αειφόρο Σχολείο είναι ένα σχολείο που ερευνά τον εαυτό του. Η ανάπτυξη ερευνητικών προγραμμάτων για το ίδιο το σχολείο, όπως προϋποθέτει το πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου, αποτελεί ένα εξαιρετικό πεδίο για την άσκηση της συμμετοχής και της δημοκρατίας στο σχολείο. Η καταγραφή και ο περιβαλλοντικός έλεγχος των διαφόρων πτυχών της σχολικής ζωής, η κατάστρωση σχεδίων δράσης για τη θεραπεία των ελλείψεων του σχολείου και η εκτέλεσή τους αποτελεί έναν άριστο συνδυασμό θεωρίας και πράξης.

Εκτός από τον σχεδιασμό, τη λήψη αποφάσεων, την εκτέλεση των σχεδίων δράσης, μία σημαντική και άκρως θετική δράση σε ένα σχολείο είναι επίσης και η εγκατάσταση μηχανισμού ελέγχου και συντήρησης όλων των δράσεων που έχουν γίνει και πρόκειται να γίνουν, ώστε να επιτευχθεί η συνέχεια, ο σεβασμός και η διατήρηση όσων έχουν υλοποιηθεί. Έτσι δημιουργείται μια κουλτούρα υπεράσπισης, αυτοελέγχου και συνεχούς οικοδόμησης, και όχι αποσπασματικών ενεργειών ή αποδόμησης του αλλότριου, που κυριαρχεί σήμερα σχεδόν παντού στην κοινωνία μας. Όλες οι παραπάνω διαδικασίες επιφέρουν πολύ σημαντικές αλλαγές στο κλίμα του σχολείου και μπορούν να συμβάλουν αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής και της σχολικής βίας, η οποία παρουσιάζει όλο και μεγαλύτερη ένταση. Το Αειφόρο Σχολείο, το οποίο βλέπει το σχολείο ως κοινότητα που όλοι νοιάζονται και όλοι συμμετέχουν, ένα σχολείο που είναι οικείο για τα παιδιά, μπορεί να αποτελέσει ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την καλλιέργεια της δημοκρατίας, καθώς εκεί καλλιεργείται η επικοινωνία, η διάθεση συμμετοχής, η ανάληψη ευθυνών, η δημοκρατική διαδικασία στη λήψη αποφάσεων και η συνεργασία μεταξύ όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας. Μπορεί να αποτελέσει πρότυπο κοινωνικής αποδοχής που θα επιτρέπει σε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν στη σχολική ζωή και στη ζωή της κοινότητας. Μπορεί να είναι ένας χώρος όπου θα υπάρχει σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις διαφορετικές πολιτισμικές μορφές. Είναι ένα σχολείο ασφαλές και φιλόξενο, στο οποίο δίνονται ευκαιρίες για δημιουργική έκφραση, δίνεται χρόνος για αναστοχασμό, κατανόηση και αγάπη για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την επίδοσή τους στα μαθήματα.

1.8. Ποια ποιοτικά κριτήρια δείχνουν τη δημοκρατία στο σχολείο μας;

- ✓ Εκτός από τις τακτικές παιδαγωγικές συνεδριάσεις, έχετε ορίσει άλλες συναντήσεις σε τακτά διαστήματα για τα θέματα και τις στρατηγικές του σχολείου;
- ✓ Έχετε διαμορφώσει εσωτερικό κανονισμό του σχολείου με τη συμμετοχή των μαθητών;
- ✓ Αν ναι, εφαρμόζεται από όλους, ώστε να μειωθεί η επιβολή ποινών σε μαθητές;
- ✓ Σε τι βαθμό συμμετέχουν οι εκπαιδευτικοί στην οργάνωση του σχολείου;
- ✓ Σε τι βαθμό συμμετέχουν οι μαθητικές κοινότητες στην οργάνωση της σχολικής ζωής;
- ✓ Σε τι βαθμό συμμετέχουν οι γονείς στην οργάνωση της σχολικής ζωής;
- ✓ Υπάρχουν στρατηγικές του σχολείου για την αντιμετώπιση των μαθητών με μαθησιακά προβλήματα;
- ✓ Υπάρχουν στρατηγικές αντιμετώπισης των μαθητών με προβλήματα συμπεριφοράς;
- ✓ Έχετε ασχοληθεί με την ένταξη στη σχολική κοινότητα μαθητών με διαφορετική εθνοτική προέλευση ή μαθητών που ανήκουν σε μειονότητες;
- ✓ Υπάρχουν στρατηγικές αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής;
- ✓ Έχετε ασχοληθεί με τη συντήρηση και την προστασία των έργων που γίνονται στο σχολείο σας;
- ✓ Έχετε ασχοληθεί με την διάδοση των δράσεων κάθε τάξης σε όλο το σχολείο;

Βιβλιογραφία-Πηγές

Γουρνάς Γ. Η αλλαγή μέσα από τη σχέση. Στο: <http://users.uoa.gr/~dchasapis/ear/5.pdf>

Davis, H. A. (2003). Conceptualizing the role and influence of student-teacher relationships on children's social and cognitive development. *Educational Psychologist*, 38(4), 207-234

Ταμουτσέλη, Κ., Μητακίδου Σ. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση / Εκπαίδευση για την Αειφορία και Ολιστικό Σχολείο. Εισήγηση στο 2^ο Συνέδριο Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, 15-17 Δεκεμβρίου 2006, ΥΠΕΠΘ - Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Στο http://kre-kastor.kas.sch.gr/kpe/yliko/sppe2/oral/PDFs/673-682_oral.pdf

Φλογαίτη, Ε & Γ. Λιαράκου (Επιμ.) (2009). Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Από τη θεωρία στην πράξη. ΚΤΕ Αρχανών: Αρχάνες. Στο <http://www.env-edu.gr/Documents/Flogaiti-Liarakou.pdf>

Δημοκρατία και Εκπαίδευση, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων. Στο <http://foundation.parliament.gr/central.aspx?sId=110I444I1132I646I460539>

Γυμνάσιο Αρτέμιδας, http://gym-artem.att.sch.gr/img/agogi_igias/NEO_ENTYPO1.pdf, <http://www.cnvc.org/>

Τα Δικαιώματα του παιδιού, Συνήγορος του Παιδιού. Στο <http://www.0-18.gr/gia-megaloyis/ta-dikaiomata-toy-paidioy>

Σχολική και Κοινωνική Ζωή. Νέο Σχολείο, Πρόγραμμα Σπουδών. (2011). Υπεύθυνη επιστημονικού πεδίου: Χατζηχρήστου, Χρυσή. Αθήνα: ΠΙ και ΥΠΔΒΜ. Στο <http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps/>

ΜΕΡΟΣ Β: Παραδείγματα οργάνωσης της συμμετοχής και βελτίωσης του σχολικού κλίματος σε αιψόρα σλοεεία

2.1. Χτίζοντας το ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

21^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών «Λέλα Καραγιάννη». *Ιωάννα Χαλκιά, Διευθύντρια του Σχολείου*

Βρισκόμαστε στο κέντρο της Αθήνας, σε μια από τις πιο υποβαθμισμένες και συνάμα ιστορικές περιοχές της. Ένα πολυπολιτισμικό σχολείο με όραμα και ιστορία. Για πολλούς η προσπάθειά μας για αειφορία μπορεί να φάνταζε ουτοπία, για μας ήταν πρόκληση. Για να χτίσουμε το αειφόρο σχολείο έπρεπε να απαντήσουμε σε 4 βασικά ερωτήματα:

1. Πού βρισκόμαστε;
2. Πού θέλουμε να φτάσουμε;
3. Τι θα κάνουμε για να φτάσουμε εκεί που θέλουμε;
4. Πώς ξέρουμε ότι φτάσαμε;

Είμαστε ομάδα: Υπήρχαν ήδη γερά θεμέλια στο σχολείο μας που μας βοήθησαν στο χτίσιμο του αειφόρου σχολείου. Εμείς οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί είμαστε μια δυνατή ομάδα που συνεργάζεται, μοιράζεται, συμμετέχει, νοιάζεται, ανταλλάσσει ιδέες, προβληματίζεται. Σε αυτό μας βοήθησε μια σειρά προγραμμάτων ενδοσχολικής επιμόρφωσης. Αρχικά, διοργανώσαμε σε συνεργασία με το ΑΠΘ (ΔΙΑΠΤΟΛΙΣ) ένα πρόγραμμα ενδοσχολικής επιμόρφωσης που καλλιεργεί τη συνεργατική μάθηση, προάγει και ενδυναμώνει την κουλτούρα οργάνωσης του σχολείου. Στη συνέχεια ενταχθήκαμε σε δίκτυο σχολείων όπου αναπτύχθηκε ενδοσχολική επιμόρφωση σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς με στόχο τον συνεργατικό σχεδιασμό συγκεκριμένης δράσης βελτίωσης με θέμα «όρια και κανόνες». Αποτέλεσμα της δράσης ήταν η σύνταξη του «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ». Την ίδια περίοδο συμμετείχαμε σε βιωματικό

πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ που αφορούσε στον σχηματισμό και τη δυναμική ομάδας, την καλλιέργεια ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων και γενικότερα τη διαμόρφωση αρχών που προάγουν την πρόληψη και την υγεία στο χώρο του σχολείου.

Κάνουμε τους μαθητές μας ομάδα: Η εμπειρία μας από τις διαδικασίες διαμόρφωσης και ενδυνάμωσης της δικής μας ομάδας μεταφέρθηκε στους μαθητές μας στο επίπεδο της τάξης. Αρωγός μας ο ψυχολόγος του σχολείου μας (ΑΠΘ, ΔΙΑΠΟΛΙΣ), ο οποίος σε συνεργασία με τον δάσκαλο της τάξης οργάνωνε βιωματικά εργαστήρια.

Συμμετέχουν οι γονείς: Η προσπάθειά μας επεκτάθηκε και στο Σύλλογο Γονέων και κηδεμόνων. Αντίστοιχα βιωματικά εργαστήρια έγιναν σε συνεργασία με τις ψυχολόγους του ΑΘΗΝΑ ΠΟΛΙΣ του Δήμου Αθηναίων και στους γονείς (με πολύ μικρή συμμετοχή, πιθανότατα λόγω των σοβαρών οικονομικών και γενικότερων προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι οικογένειες των μαθητών μας εξαιτίας της κρίσης).

Το όραμά μας: Ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία, αειφόρο και ενταξιακό, όπου οι μαθητές βιώνουν την αναγνώριση και την αποδοχή και συμμετέχουν ενεργά στη διαχείριση της μάθησής τους.

Αποστολή μας: Να δημιουργήσουμε ένα σχολείο - πνευματικό εργαστήριο που «δημιουργεί» χαρούμενους, ευαίσθητοποιημένους, ενημερωμένους, δραστήριους, υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες.

Σχεδιάζουμε και υλοποιούμε: Αν και κάθε χρόνο οι δάσκαλοι αναλάμβαναν διάφορα καινοτόμα προγράμματα, συνήθως ήταν ασύνδετα μεταξύ τους και πολλές φορές δεν γνώριζε ο ένας το πρόγραμμα που υλοποιεί ο συνάδελφός τους. Ήταν η πρώτη φορά που όλα τα προγράμματα εντάχθηκαν σε ένα πρόγραμμα - ομπρέλα με συγκεκριμένους στόχους. Κινηθήκαμε σε τέσσερις τομείς:

- ✓ **Περιβάλλον:** μειώνουμε το οικολογικό μας αποτύπωμα - εξοικονόμηση ενέργειας, νερό, ΜΕΑ, κομποστοποίηση, κατανάλωση, διατροφή.
- ✓ **Πολιτισμός:** μουσική, θέατρο, ζωγραφική, κατασκευές.
- ✓ **Αθλητισμός:** αθλοπαιδιές, σχολικό πρωτάθλημα βόλεϊ
- ✓ **Δικαιώματα - ενεργός πολίτης:** Βιωματικά εργαστήρια «Από την εκπαίδευση στην πρόληψη» δασκάλων και μαθητών, εκπαιδευτική βαλίτσα 2Π

(της Action Aid), διοργάνωση και παρουσίαση από τους ίδιους τους μαθητές έκθεσης σχετικά με την ιστορία του σχολείου μας (OPEN HOUSE ATHENS 2014), συμμετοχή των μαθητών μας στην εβδομάδα δράσης LET' DO IT GREECE.

Υλοποιήθηκαν μικρές και μεγάλες δράσεις από όλους τους μαθητές του σχολείου. Όλες οι δράσεις παρουσιάζονταν με τη μορφή μικρών δρώμενων σε όλους τους μαθητές και τους γονείς του σχολείου και αναρτήθηκαν στο ιστολόγιο μας με σκοπό να γίνουν κτήμα όλων και να βγουν από την κλειστή πόρτα της τάξης και του σχολείου μας.

Βγαίνουμε στη γειτονιά: Στις περισσότερες δράσεις μας συνεργαστήκαμε όχι μόνο με τους γονείς των μαθητών μας, αλλά με τη γειτονιά, με γειτονικά σχολεία, καθώς και τοπικούς συλλόγους: Αναβιώσαμε ήθη και έθιμα γυρίζοντας στα καταστήματα και τις πλατείες της γειτονιάς (περπερούνα, χελιδονίσματα, πρωτομαγιά στην πλατεία, κάλαντα). Είναι υπέροχος ο τρόπος που η γειτονιά περιμένει τους μαθητές για τα χελιδονίσματα και τα κάλαντα γεμίζοντας τα καλάθια τους λειχουδιές. Καλέσαμε το γειτονικό μας σχολείο στην έκθεση που παρουσίασαν οι μαθητές μας αλλά και σε φιλικό αγώνα βόλει.

Συνεργαζόμαστε με τον Δήμο μας και φορείς: Σύνθημά μας είναι *Αν τους καλέσεις έρχονται*. Ο Δήμος μας εφοδίασε με ειδικούς κάδους για όλα τα είδη που ανακυκλώνονται. Μας εφοδίασε με κομποστοποιητή και μας επιμόρφωσε σχετικά. Μας εφοδίασε με δενδρύλλια για το πρασίνισμα της αυλής μας.

Συνεργαστήκαμε με το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, τη Monumenta, το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, το Ινστιτούτο Prolepsis, την Αρχιεπισκοπή Αθηνών...

συμμετείχαμε στην καμπάνια «Being a Global Citizen».

Γινόμαστε πολίτες του κόσμου:

Συνεργαστήκαμε με πολλά σχολεία της Ευρώπης τόσο σε απλές δράσεις όπως η ανταλλαγή Χριστουγεννιάτικων καρτών όσο και σε μεγάλα ετήσια project. Γίναμε μέλος της μεγάλης ομάδας των σχολείων συνεργαζόμενων με την UNESCO και

- ✓ **Καταφέραμε:** Πέρα από τα απλά, πρακτικά, καθημερινά αποτελέσματα στη σχολική ζωή, όπως μείωση του οικολογικού μας αποτυπώματος, καταφέραμε να αποκτήσουν οι μαθητές μας περιβαλλοντική συνείδηση και να κατανοήσουν ότι οι απλές καθημερινές πράξεις έχουν αντίκτυπο σε όλο τον Πλανήτη. Μα πάνω από όλα καταφέραμε οι μαθητές μας να **αγαπήσουν το σχολείο**.

Είναι συγκινητικό το γεγονός ότι σε κάθε ευκαιρία οι παλιοί μας μαθητές έρχονται στο σχολείο να μας δουν και, ενώ παλιότερα η πόρτα του σχολείου ήταν κλειστή, τώρα τους υποδεχόμαστε με μεγάλη χαρά και με τις πόρτες του σχολείου διάπλατα ανοιχτές. Αποκτήσαμε εμείς οι ίδιοι μια κουλτούρα διαφορετική, κυρίως σε ότι αφορά στον τομέα του προγραμματισμού και του σχεδιασμού. Ήδη, από την αρχή του τρέχοντος έτους, έγινε το σχέδιο δράσης και ορίστηκαν υπεύθυνες ομάδες εκπαιδευτικών και μαθητών:

- ✓ Περιβαλλοντική Ομάδα
- ✓ Θεατρική Ομάδα
- ✓ Ομάδα Κοινωνικού σχολείου
- ✓ Ομάδα Χορωδίας
- ✓ Υπεύθυνοι Οργάνωσης Σχολικού Πρωταθλήματος
- ✓ Υπεύθυνοι δράσεων για την ασφάλεια στο διαδίκτυο
- ✓ Υπεύθυνοι Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων
- ✓ Υπεύθυνοι Δικτύου Asrnet
- ✓ Υπεύθυνοι οργάνωσης ενδοσχολικής επιμόρφωσης δασκάλων-γονέων

Συμπέρασμα: Στη σύγχρονη, μεταβαλλόμενη, πολυπολιτισμική κοινωνία της Γνώσης και της Πληροφορίας η διαδικασία του χτισίματος του αειφόρου σχολείου δεν τελειώνει ποτέ. Ταυτίζεται με τη σχολική ζωή και την εκπαιδευτική διαδικασία και εξελίσσεται διαρκώς ακολουθώντας τις παιδαγωγικές, τεχνολογικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές εξελίξεις.

2.2. Πως συντονίζουμε όλες τις σχολικές δραστηριότητες για να μετασχηματίσουμε το σχολείο μας σε Αειφόρο

Αντιόπη Φραντζή Διευθύντρια 70^{ου} Δημ. Σχ. Αθηνών, Μαρία Δαγιακίδου Ευδοκία Γεωργοπούλου Ειρήνη Πανταζή, Σοφία Παπαδοπούλου εκπαιδευτικοί του 70^{ου} Δημ. Σχ. Αθηνών

Στο 70^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, κατά τη σχολική χρονιά 2013-2014, επιχειρήσαμε να μετασχηματίσουμε το σχολείο μας σε αειφόρο, συνδέοντας μεταξύ τους όλα τα προγράμματα που εφαρμόζαμε.

- Βασιστήκαμε στις γενικές **παραδοχές** ότι
- ✓ η τρέχουσα ανθρώπινη συμπεριφορά πρέπει να καλύπτει τις σύγχρονες ανάγκες, χωρίς να είναι επιζήμια για τις επόμενες γενεές (κεντρική αρχή της αειφορίας) και
 - ✓ το εκπαιδευτικό σύστημα είναι βασικό για τη διαμόρφωση τέτοιας συμπεριφοράς.

Για τον **σχεδιασμό** του προγράμματος ακολουθήσαμε:

α) τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία του προγράμματος «Αειφόρο Ελληνικό

Σχολείο: όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε» (ΥΠΑΙΘ. Αρ. Πρωτ. 118/Γ7/ 2/1/2014),
β) τη μεθοδολογία του Προγράμματος Σχολικής Καινοτομίας (συνεργασία Διεύθυνσης και ομάδες εκπαιδευτικών, υποβολή αρχικής πρότασης, υλοποίηση, σύνταξη έκθεσης σχεδιασμού, εφαρμογής και αποτίμησης του προγράμματος).

Πώς οργανώσαμε το πρόγραμμά μας

Το πρόγραμμα οργανώθηκε σε τέσσερα επίπεδα: α) σχολική κοινότητα, β) τοπική κοινωνία, γ) εθνικό επίπεδο και δ) διεθνές επίπεδο

A. Οργανώσαμε τη σχολική κοινότητα

Για τον συντονισμό όλων των δράσεων θεσμοθετήθηκαν

α) Η **περιβαλλοντική επιτροπή**, η οποία αποτελείται από δύο μαθητές από κάθε τμήμα του σχολείου. Στις τακτικές της συναντήσεις και με την υποστήριξη δύο εκπαιδευτικών, πρότείνει δράσεις με στόχο την

καθαριότητα και την εξοικονόμηση πόρων μέσω της ανακύκλωσης, συνέτασσε ενημερωτικά σημειώματα και διάχεε την πληροφορία στη σχολική κοινότητα.

β) Οι δώδεκα «οικοφύλακες», οι οποίοι ορίζονται καθημερινά από τα δώδεκα τμήματα και «περιπολούν» στην αυλή προκειμένου να καθοδηγούν τους συμμαθητές τους στη σωστή διαχείριση των σκουπιδιών.

γ) Το «πράσινο σημαϊάκι» με το οποίο επιβραβεύεται στο τέλος της εβδομάδας την πιο καθαρή τάξη. Η τάξη με τα περισσότερα πράσινα σημαϊάκια κερδίζει στο τέλος της χρονιάς μια εκπαιδευτική επίσκεψη.

Β. Συνδεθήκαμε με την τοπική κοινότητα. Μαθητές και εκπαιδευτικοί «υιοθέτησαν» τμήμα της κοίτης του Ιλισού, και συνέταξαν επιστολή προς τον Δήμο Αθηναίων. Ξεκίνησαν την καταγραφή πανίδας και χλωρίδας και ήρθαν σε επαφή με το 8^ο Σύστημα Προσκόπων Ακρόπολης με στόχο τον καθαρισμό του χώρου. Ξεκίνησαν τακτικές επισκέψεις για έλεγχο του χώρου και δράσεις δημοσιοποίησης.

Γ. Συνδεθήκαμε σε εθνικό επίπεδο. Μέσω προγραμμάτων e-twinning η ομάδα εστίασε στη διατροφή, επιλέγοντας το μέλι ως τοπικό προϊόν προβολής στα συνεργαζόμενα σχολεία του εξωτερικού. Παράλληλα ετοίμασε παρουσιάσεις του σχολείου, της

γειτονιάς, της πόλης και της χώρας μας και βίντεο με θέμα την διαφορετικότητα και τη διατροφή.

Δ. Συνδεθήκαμε σε διεθνές επίπεδο. Μαθητές και εκπαιδευτικοί αλληλεπίδρασαν με συνεργαζόμενα σχολεία του εξωτερικού (Ισπανία, Βρετανία, Ιταλία, Πολωνία κτλ) και με τη βοήθεια των ΤΠΕ (Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών) αναζητούσαν πληροφορίες στον παγκόσμιο ιστό και παρουσίαζαν το υλικό που παρήγαγαν.

Πώς συνδεθήκαμε με τους πυλώνες αειφορίας

Το πρόγραμμα στόχευε στην πυροδότηση διεργασιών αλλαγής νοοτροπίας και πρακτικών με οδηγό το όραμα της αειφορίας, όπως διατυπώνεται και εξειδικεύεται σε έξι από τους οκτώ πυλώνες του Προγράμματος «Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο. Όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε».

Α) Δημοκρατία, και συμμετοχή στο σχολείο. Κύριος στόχος ήταν η προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, με βασικές συνιστώσες τη συμμετοχή και τη συνεργασία. Η ανάληψη νέων ρόλων και

ευθυνών από τους μαθητές και η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς για τη θέσπιση κανόνων λειτουργίας, έδωσε στα παιδιά την ευκαιρία να κατανοήσουν ότι δεν έχουν μόνο δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις μέσα στην ομάδα. Αντιλήφθηκαν ότι, παρά τη διαφορετικότητά τους, μέσα σε ένα γενικά αποδεκτό και τηρούμενο πλαίσιο μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά, να εκφράζονται ελεύθερα και με

ασφάλεια, να επιλύουν διαφωνίες και να συμμετέχουν ενεργητικά στα σχολικά τεκταινόμενα. Η καλή συνεργασία με εξωτερικούς φορείς αλλά και με το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, επιβεβαίωσε ότι το σχολείο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την κοινωνία με την οποία μοιράζεται κοινούς στόχους.

Β) Βελτίωση του πλαισίου μάθησης

Βασικά σημεία: α) το μαθητοκεντρικό μοντέλο μάθησης και η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση στη λήψη αποφάσεων, έρευνα, παραγωγή υλικού, β) η διαθεματικότητα, με εμπλοκή ποικίλων γνωστικών αντικειμένων (γλώσσα, ξένες γλώσσες, φυσικές επιστήμες, εικαστικά, τεχνολογία) και γ) η βιωματικότητα μέσα από δράσεις όπως η συγγραφή και παρουσίαση θεατρικού έργου, εκπαιδευτικές δραστηριότητες - επισκέψεις για τη μελισσοκομία στο Λαύριο, για το νερό στον Ιλισό κτλ.

Γ) Προαγωγή του πολιτισμού και των τεχνών. Οι μαθητές παρήγαγαν τέχνη: ζωγράρισαν, έφτιαξαν αφίσες, έγραψαν και έπαιξαν θέατρο, έφτιαξαν γκράφιτι βασισμένα σε σχέδια του σχολείου, δημιούργησαν την ταινία μικρού μήκους «I'm different and I am proud of it», η οποία απέσπασε και βραβείο στο 8ο Διεθνές Φεστιβάλ Ταινιών Μικρού Μήκους *AISFF Psarokokalo*.

Δ) Διαχείριση φυσικών πόρων. Βασικές δράσεις του προγράμματος αφορούσαν στην ανακύκλωση (τηγανέλαιων, μπαταριών, συσκευασιών, χαρτιού) και στην προστασία των υδάτινων πόρων (πρόγραμμα Ιλισού).

Ε) Προαγωγή της υγείας. Δόθηκε έμφαση σε θέματα διατροφής μέσα από το πρόγραμμα e-twinning «Delicious Europe» και με τη δημιουργία του βίντεο «I'm different and I am proud of it», που παράλληλα με τη διαφορετικότητα, εστίαζε στη διατροφή.

Στ) Μετάβαση από την τοπική στην πλανητική κλίμακα. Δράσεις, όπως το πρόγραμμα του Ιλισού και η ανακύκλωση, ευαισθητοποίησαν τους μαθητές σε παγκόσμια περιβαλλοντικά θέματα. Μέσα από την επικοινωνία με σχολεία από άλλες χώρες ένιωσαν πολίτες του κόσμου, βίωσαν τη δυνατότητα διεθνούς

αρμονικής συνύπαρξης και δημοκρατικής λειτουργίας που παρέχουν τα ηλεκτρονικά δίκτυα επικοινωνίας, ήρθαν σε επαφή με ποικιλία εμπειριών και απόψεων, αλλά και ανακάλυψαν κοινά βιώματα με τους αλλοδαπούς συνομηλίκους τους.

Τι κερδίσαμε από το πρόγραμμα

Υπήρξαν δυσκολίες, όπως εντάσεις κατά τη μετάβαση από το παραδοσιακό στο νέο εκπαιδευτικό μοντέλο, συγκρουόμενοι στόχοι, αντίπαλες κοινωνικές προσδοκίες, πιέσεις λόγω περιορισμένου χρόνου, αυξημένου φόρτου εργασίας και ελλιπών πόρων.

Παρόλα αυτά, φάνηκε ότι η αειφορία ως βάση νέας οργάνωσης του σχολείου, με προεξάρχοντα στοιχεία τη συνεργασία, τη συμμετοχή και τη δημοκρατική επικοινωνία, μπορεί να αποτελέσει όχημα ουσιαστικών αλλαγών προς ένα σχολείο που αλληλεπιδρά με την κοινωνία, και να αποτελέσει δρόμο ολοκλήρωσης των στόχων των εμπλεκόμενων μερών.

Όσον αφορά στους μαθητές, δρομολογήθηκαν διαδικασίες και σχήματα συμμετοχής τους στη λήψη αποφάσεων και στην πρακτική αντιμετώπιση ζητημάτων της σχολικής ζωής, με αποτέλεσμα την ισχυροποίησή τους και την προσωπική εμπλοκή στις διακηρύξεις του σχολείου. Η συνολική τους ανταπόκριση στις δράσεις και τα προγράμματα ήταν πολύ θετική. Δημιούργησαν πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό και χρησιμοποίησαν εκτενώς ΤΠΕ, σε συνδυασμό με παραδοσιακά μέσα.

Οι εκπαιδευτικοί συνεργάστηκαν ουσιαστικά και συμπληρωματικά, υλοποιώντας στην πράξη τη διεπιστημονικότητα, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και καλλιεργώντας ηγετικές δεξιότητες.

Όσον αφορά στους γονείς, συμμετείχαν σε ικανοποιητικό βαθμό, ιδιαίτερα ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων, δείχνοντας ευαισθησία και διάθεση για εξειδικευμένη ενημέρωση.

Παρά τις δυσκολίες του εγχειρήματος, είναι πολύ θετικό το γεγονός ότι και φέτος (2014-2015) συνεχίζονται οι δράσεις (ανακύκλωση τηγανέλαιων, περιβαλλοντική επιτροπή, οικοφύλακες, πράσινο σημαϊάκι), το πρόγραμμα για τον Ιλισό βρίσκεται σε εξέλιξη, ενώ δρομολογούνται νέες πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της αισθητικής του σχολικού χώρου.

2.3. Πως οργανώνουμε τη συμμετοχή και επικοινωνία των μελών του Αιφόρου Σχολείου μας

Σταυρούλα Κονταράτου, δασκάλα, Εκπαιδευτήρια Αργύρη-Λαιμού

Τα εκπαιδευτήρια Αργύρη-Λαιμού βρίσκονται 40 χρόνια στο χώρο της εκπαίδευσης με παιδικό σταθμό και νηπιαγωγείο και τα τελευταία 10 χρόνια λειτουργεί και το δημοτικό σχολείο στο Γέρακα. Είμαστε ένα σχολείο μικρής κλίμακας με 2 τμήματα το πολύ ανά τάξη, πράγμα το οποίο μας βοηθάει να προάγουμε κλίμα συνεργασίας, ενεργού συμμετοχής και επικοινωνίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας.

Τα τρία τελευταία χρόνια ασχολούμαστε εντατικά με την αιεφορία και έχουμε ως στόχο την ενίσχυση και την ενθάρρυνση της δημοκρατικής συμμετοχής, αλλά και την ενεργό εμπλοκή των μελών μας στη σχολική ζωή. Έχοντας ως στόχο τα παραπάνω, το σχολείο μας έχει προσπαθήσει να δημιουργήσει **Θεσμικές διαδικασίες** προς αυτή την κατεύθυνση, τις οποίες θα επιχειρήσω να παρουσιάσω συνοπτικά στη συνέχεια.

Για τη διευκόλυνση μας, οι διαδικασίες αυτές έχουν χωριστεί σε 3 ενότητες, αυτές των μαθητών, των γονέων και των εκπαιδευτικών. Οι ενότητες αυτές αλληλεπιδρούν και αλληλοεξαρτώνται.

Θεσμικές διαδικασίες με πρωταγωνιστές τους μαθητές

Η κοινοτική ώρα της τάξης πραγματοποιείται κάθε Παρασκευή. Οι μαθητές επεξεργάζονται θέματα που αφορούν τη σχολική ζωή, είτε με συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης, είτε με βιωματικές δραστηριότητες. Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να μοιραστούν με τις ομάδες της τάξης αλλά και τον δάσκαλο οτιδήποτε τους απασχολεί και τους αγχώνει, καθώς και να αξιολογήσουν τους στόχους της εβδομάδας που πέρασε. Οι προτάσεις ή οι αποφάσεις της τάξης που αφορούν σε όλη τη σχολική κοινότητα, ανακοινώνονται στη γενική συγκέντρωση της σχολικής κοινότητας.

Η γενική συγκέντρωση της μαθητικής κοινότητας, η επονομαζόμενη **καλημέρα** του σχολείου μας, πραγματοποιείται κάθε Δευτέρα πρωί στον πολυχώρο του σχολείου. Εκεί ανακοινώνονται τα τρέχοντα νέα της εβδομάδας από τη διεύθυνση, συζητούνται τυχόν θέματα που έχουν προκύψει από την **κοινοτική ώρα** κάθε τάξης και παρουσιάζονται εργασίες τάξεων με στόχο την ενημέρωση όλης της μαθητικής κοινότητας. Η **καλημέρα** ολοκληρώνεται κάθε φορά, με ένα καλλιτεχνικό δρώμενο, με στόχο να ξεκινήσει η σχολική εβδομάδα με θετική διάθεση για δημιουργική μάθηση και δράση.

Οι ημέρες εκπροσώπων τάξεων διενεργούνται έπειτα από αίτημα των μαθητών στην **καλημέρα** ή έπειτα από αίτημα των εκπαιδευτικών στην ομάδα δασκάλων. Δύο εκπρόσωποι από κάθε τάξη συγκεντρώνονται

στον πολυχώρο, με συντονιστές εκπαιδευτικούς, και συζητούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος των τάξεων, καθώς και θέματα συνεργασίας με άλλες τάξεις σε σχέση με το κοινό πρότζεκτ αειφορίας.

Η εβδομάδα ανοιχτών τάξεων αποτελεί τον θεσμοθετημένο χρόνο μέσα στη σχολική χρονιά, στον οποίο οι τάξεις μπορούν να συνεργαστούν με άλλες τάξεις, αλλά και να παρουσιάσουν την έως εκείνη τη στιγμή δουλειά που έχουν προετοιμάσει στο πρότζεκτ τους. Η εβδομάδα αυτή είναι ένας θεσμός, μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η ουσιαστική συνεργασία αλλά και επικοινωνία ανάμεσα σε παιδιά διαφορετικών τάξεων για το κοινό πρότζεκτ του σχολείου.

Το φεστιβάλ αειφορίας διενεργείται στο τέλος της χρονιάς και δίνει τη δυνατότητα σε όλες τις τάξεις να πραγματοποιήσουν κάποιες δράσεις, μαζί με τους γονείς και την ευρύτερη κοινότητα. Οι δράσεις αυτές έχουν προκύψει από την εμπειρία που έχουν αποκομίσει τα παιδιά όλη τη σχολική χρονιά, μέσα από το πρότζεκτ αειφορίας.

Θεσμικές διαδικασίες με πρωταγωνιστές τους γονείς

Δημιουργία ομάδας αλληλεγγύης. Αν και είμαστε ιδιωτικό σχολείο, οι γονείς έχουν σχηματίσει ένα σύλλογο με πολύ ενεργό ρόλο. Μέσα από αυτόν τους δίνεται η ευκαιρία να κάνουν προτάσεις και να φέρουν τις ιδέες τους στη σχολική κοινότητα. Έτσι λοιπόν, μετά από δική τους πρόταση, έχει θεσμοθετηθεί στο σχολείο μας η ομάδα αλληλεγγύης «Ροδιά», στην οποία γονείς, εκπαιδευτικοί και παιδιά μαγειρεύουν δύο φορές το μήνα και φτιάχνουν κολατσιό, το οποίο στέλνουμε σε ειδικό σχολείο.

Αλάνα πρότζεκτ. Το πρότζεκτ αυτό δημιουργήθηκε σε απάντηση της ανάγκης να συναντηθεί η σχολική κοινότητα σε εξωσχολικό ελεύθερο χώρο πρασίνου για παιχνίδι και κοινωνικοποίηση. Οι συναντήσεις αυτές πραγματοποιούνται δύο φορές το χρόνο. Γενικά, φροντίζουμε με κάθε ευκαιρία να προωθούμε τη σύσφιξη των σχέσεων μας και να γίνονται τακτικές συναντήσεις μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών.

Θεσμικές διαδικασίες με πρωταγωνιστές τους εκπαιδευτικούς

Συναντήσεις εκπαιδευτικών. Φυσικά όλα τα παραπάνω δε θα μπορούσαν να συμβούν αν δεν φροντίζαμε να καλλιεργείται και να διατηρείται κλίμα συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών. Προς αυτή την κατεύθυνση έχουν θεσμοθετηθεί:

1. **Τακτικές συναντήσεις δασκάλων** από τη μία, και του κάθε εκπαιδευτικού ατομικά με τον διευθυντή από την άλλη.
2. **Η ομάδα τάξης** που συνέρχεται μία φορά ανά 50 ημέρες, με συμμετοχή όλων των εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε μια τάξη. Εκεί συζητούνται πιθανές διαθεματικές συνδέσεις μεταξύ μαθημάτων, η οργάνωση εκδηλώσεων και δυσκολίες μαθησιακές, συναισθηματικές ή συμπεριφοράς των μαθητών.

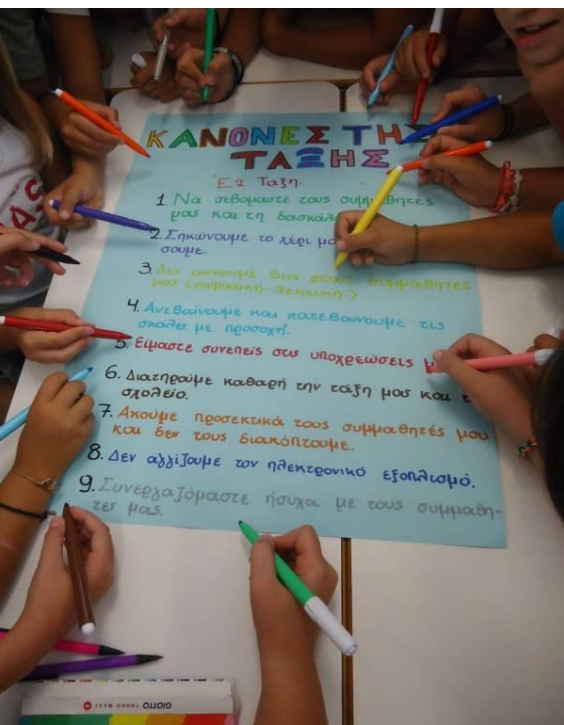

3. Η ομάδα αιεφόρου σχολείου η οποία συνεδριάζει μία φορά την εβδομάδα για την πορεία του πρότζεκτ του Αειφόρου Σχολείου.

Κλείνοντας, τα παραπάνω αποτελούν μία αφορμή για σκέψη και συζήτηση πάνω σε θέματα δημοκρατικής συμμετοχής και όχι νόρμες. Και εμείς οι ίδιοι συνεχώς αναστοχαζόμαστε, αξιολογούμε και ξανασχεδιάζουμε τους τρόπους συμβίωσης στα πλαίσια της σχολικής κοινότητας.

2.4. Ο μετασχηματισμός του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αναβύσσου σε ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ελένη Κουγιούρη, Δασκάλα, Υπεύθυνη του Αειφόρου Σχολείου

Θέτουμε κάθε φορά έναν κοινό στόχο για όλο το σχολείο

Στο πλαίσιο της οργάνωσης της σχολικής μας ζωής, το σχολείο μας αποφάσισε στην αρχή της χρονιάς όλοι οι εκπαιδευτικοί να εργαστούν συλλογικά, πάνω σε έναν κοινό στόχο. Επιλέξαμε να συνδιαμορφώσουμε με τους μαθητές μας τους κανόνες στις τάξεις. Ακολουθήσαμε τα παρακάτω βήματα:

1. Αρχικά, συζητήσαμε όλοι οι εκπαιδευτικοί μεταξύ μας για να διαπιστώσουμε ποιες ανάγκες που προέκυψαν από την περσινή χρονιά.
2. Κατόπιν, συζητήσαμε μαζί με τους μαθητές, ενθαρρύνοντάς τους να εκφράσουν την άποψή τους, τους κανόνες που θεωρούσαν πως θα μας βοηθούσαν να συνυπάρξουμε αρμονικά.
3. Αποφασίσαμε τους κανόνες, τους καταγράψαμε, τους ζωγραφίσαμε και τους αναρτήσαμε σε εμφανές σημείο σε κάθε τάξη για να τους θυμόμαστε.
4. Φωτογραφήσαμε όλο το υλικό που δημιουργήθηκε από όλες τις τάξεις και διαπιστώθηκε πόσο πλούσια και δημιουργική ήταν η κοινή αυτή δράση και πόσο αυτοτροφοδοτικά λειτούργησε για όλους τους εκπαιδευτικούς.

Με μεγάλη ποικιλία προγραμμάτων, έχουμε και μεγάλη συμμετοχή των μαθητών μας

Επιμένοντας στις αρχές ενός αειφόρου σχολείου, η ζωή στο σχολείο μας αγγίζει πολλές πτυχές. Σημαντική μέριμνα για μας είναι η φροντίδα του σχολικού κήπου, όπου τα παιδιά φυτεύουν, ποτίζουν αλλά και τον καλλωπίζουν

χρησιμοποιώντας ανακυκλώσιμα υλικά. Συμμετέχοντας σε δράσεις όπως το «Let's do it», μαθητές

φροντίζουν την αυλή του σχολείου αλλά και τις παραλίες της περιοχής («Μεσόγειος SOS»). Θέλοντας, επίσης, να ευαισθητοποιήσουμε τους μαθητές σε θέματα όπως η διαφορετικότητα και η αποδοχής της, η ειρήνη, η διατροφή, διοργανώνουμε ημέρες αφιερωμένες με αφορμή αντίστοιχες παγκόσμιες ημέρες. Επίσης εφαρμόζουμε καινοτόμα προγράμματα με θέματα που αφορούν τα συναισθήματα, τον πολιτισμό και το περιβάλλον. Το σχολείο μας συνεργάζεται με άλλα σχολεία μέσω του διεθνούς προγράμματος «Litter Less», για την

πραγματοποίηση του οποίου το σχολείο μας βραβεύτηκε. Σημαντικές είναι και οι εκδηλώσεις που πραγματοποιούμε στα πλαίσια εθνικών εορτών, καθώς προσπαθούμε να προχωρήσουν οι μαθητές στην ουσιαστική κατανόησή τους.

Έχουμε συνεργάτες και αρωγούς τους γονείς

Θεωρώντας πως το σχολείο μας πρέπει να είναι ανοιχτό στην κοινωνία, προσπαθούμε να εμπλέξουμε τους γονείς σε διαδικασίες που το αφορούν. Συμμετέχουν στο πρόγραμμα «Βήματα για τη ζωή», το οποίο πραγματοποιείται σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, έρχονται στο σχολείο και «συστήνουν» τα παιδιά στους συμμαθητές τους. Επίσης, διοργανώνονται εκδηλώσεις με την αρωγή του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων (αποκριάτικες κλπ.).

Εν κατακλείδι, το σχολείο μας, μέσα από όλες τις δράσεις του και τις εκδηλώσεις τους, επιχειρεί να διαμορφώσει χαρακτήρες και να προετοιμάσει τους μαθητές ώστε να καταστούν ενεργοί μελλοντικοί πολίτες.

2.5. Με το όραμα ενός σχολείου ανοιχτού και δημιουργικού

Μαρία Κωτσέλη, Διευθύντρια του 2^{ου} Γυμνασίου Άνω Λιοσίων

Θέτοντας ένα νέο όραμα για το σχολείο μας

Αναλαμβάνοντας το 2^ο Γυμνάσιο Άνω Λιοσίων πριν από 4 χρόνια, ονειρεύτηκα πως μπορώ να πείσω τη σχολική μου κοινότητα ότι στις δύσκολες μέρες μας μπορούμε να έχουμε **ένα σχολείο δημοκρατικό, συμμετοχικό και άρα δημιουργικό**. Ένα χώρο στον οποίο να μπορείς να είσαι αισιόδοξος, να μην επικρατεί ο φόβος, αλλά ο σεβασμός, και να μπορεί ο καθένας να μαθαίνει και να προβάλλεται μέσα από τις δικές του δεξιότητες. Για να πετύχει αυτό το όραμα προβήκαμε στις παρακάτω ενέργειες:

1. Ενεργοποιήσαμε τις μαθητικές κοινότητες του σχολείου

Με το ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς γίνονται οι εκλογές των μαθητικών κοινοτήτων με τις οποίες συνεργάζομαι άμεσα κι εγώ και οι υπεύθυνοι καθηγητές..

- Κάθε Δευτέρα γίνεται συνάντηση με το 15μελές όπου συζητούνται διάφορα θέματα. Κατά τις συναντήσεις αυτές συνδιαμορφώθηκε ο Σχολικός Κανονισμός του σχολείου μας.
- Στα διαλείμματα, πολλές φορές, είμαι στην αυλή κι

επικοινωνώ μαζί τους για να κερδίσω την εμπιστοσύνη τους. Και οι συνάδελφοι όμως είναι φιλικοί και ανοιχτοί με τα παιδιά, ενδιαφέρονται για όσα τους συμβαίνουν. Βασικό μέλημα είναι η εμπέδωση της δημοκρατίας μέσω του συνθήματος «**Στη δημοκρατία: δικαίωμα = υποχρέωση**». Δικαίωμά μας να συζητούμε ή να διεκδικούμε βελτιώσεις ή αποκατάσταση τυχόν αβλεψιών, αλλά ο νόμος πρέπει να εφαρμόζεται από εμάς όπως κι ο Σχολικός κανονισμός από τους μαθητές.

2. Εντάξαμε τους μαθητές σε δράσεις εντός του σχολείου

Το σχολείο μας το χαρακτηρίζουν οι πολλές του δράσεις και αυτό δεν θα ήταν ποτέ εφικτό αν δεν είχα

καλή συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι παίρνουν πρωτοβουλίες. Υπάρχει έντονο ενδιαφέρον των συναδέλφων για άνοιγμα του σχολείου στην κοινότητα και οι ίδιοι συχνά φέρνουν ιδέες για συνεργασίες με οργανισμούς, φορείς και άλλα σχολεία, κυρίως για εμπλουτισμό των μαθημάτων τους αλλά και για να αποκτήσουν οι μαθητές χρήσιμες εμπειρίες.

Σημαντικό ρόλο στην μείωση της ενδοσχολικής βίας, της δημοκρατίας στο σχολείο και σε ένα πλαίσιο παρότρυνσης συμμετοχής των μαθητών μας στα «κοινά» έχει παίξει και το πρόγραμμα της Σχολικής

Διαμεσολάβησης ως εναλλακτικός τρόπος επίλυσης των διενέξεων μεταξύ μαθητών. Η εθελοντική δράση των μαθητών στο σχολείο μας έχει γίνει θέμα σχολιασμού από φορείς όπως το Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο και ο Συνήγορος του Παιδιού. Οι μαθητές, και κυρίως το 15μελές, παίζουν σημαντικό ρόλο στον έλεγχο διαφόρων χώρων και ξέρουν πως τα κάγκελα του σχολείου είναι οι ίδιοι και η στάση τους.

Στο πλαίσιο μιας ευρύτερης αλλαγής αποφασίσαμε να διαφοροποιήσουμε τον τρόπο εορτασμού διαφόρων επετείων, προσπαθώντας πάντα να μεταφέρουμε το μήνυμα του εορτασμού στους μαθητές αμεσότερα, καλώντας για παράδειγμα τον κ. Μανώλη Γλέζο να μας μιλήσει για την κατοχή, τους υπερήλικες του ΚΑΤΗ Άνω Λιοσίων για το ίδιο θέμα, να μας πουν πώς έζησαν τα χρόνια εκείνα.

3.Ενισχύσαμε το αίσθημα του ανήκειν μέσα από το σύνθημα: Νοιάζομαι για το σχολείο μου

Προσπαθώντας να ενισχύσουμε έμπρακτα το **αίσθημα του ανήκειν** και το αίσθημα του ενδιαφέροντος για τα κοινά, το κάθε τμήμα αναλαμβάνει το βάψιμο των αιθουσών του ή τη διακόσμησή τους, ας σημειωθεί ότι παραμένουν συνήθως για 3 χρόνια στον ίδιο χώρο. Η συντήρηση του χώρου τους είναι και δική τους ευθύνη. Όταν εκλάπησαν οι διαδραστικοί πίνακες πριν ένα χρόνο, οι μαθητές είναι εκείνοι που βρήκαν τους υπεύθυνους και σε συνεργασία

μαζί μου, τους αναγκάσαμε να τους επιστρέψουν.

Μια ένδειξη της επιτυχίας της στρατηγικής μας είναι αυτό που ακούω στα κενά των μαθητών μας: «Κυρία έχουμε κενό, τι μπορούμε να κάνουμε για να σας βοηθήσουμε;»

4.Οργανώσαμε αιφώρες- οικολογικές δράσεις

Γίνεται ανακύκλωση χαρτιού (δίνεται σε άπορη οικογένεια μαθήτριάς μας), μπαταριών, καπακιών μπουκαλιών για την εξασφάλιση αναπηρικού αμαξιδίου. Αντικαταστήσαμε τις λάμπες της αίθουσας πολλαπλών χρήσεων με λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας. Αλλά και οι ίδιοι οι μαθητές προτείνουν και αναλαμβάνουν δράσεις στον σχολικό χώρο: καθαρίζουν τον κήπο, φυτεύουν φυτά, φτιάχνουν παγκάκια με επαναχρησιμοποιήσιμα υλικά, χώρος στάθμευσης για τα ποδήλατά τους κλπ.

5. Συνεργαστήκαμε με τους γονείς

Το σχολείο διαθέτει κι ένα κλειστό blog, με συμμετοχή και των γονέων, σε σελίδα κοινωνικής δικτύωσης στην οποία βρισκόμαστε καθημερινά και επικοινωνούμε άμεσα για ό,τι χρειαστεί ή ό,τι έκτακτο προκύψει. Δημιουργήθηκαν επίσης οι ομάδες «Σαββατοκύριακα έξω» με εθελοντική συμμετοχή μαθητών, γονέων και εκπαιδευτικών και επισκεπτόμαστε χώρους τέχνης και εκθέσεις.

Κλείνοντας, θέλω να επισημάνω ότι η μεγαλύτερη επιτυχία που έχει επιτευχθεί στο Γυμνάσιό μας είναι το θετικό κλίμα που έχει δημιουργηθεί μεταξύ εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων και Διεύθυνσης. **Το σχολείο αποπνέει ένα ΜΑΖΙ**, που έχει γίνει η δύναμή του απέναντι στα φαινόμενα βίας, στις έξωθεν επιρροές και στις δυσκολίες που συναντώνται, αλλά και ευνοϊκότερο πλαίσιο για το χτίσιμο των αρχών και των αξιών που θέλουμε να διαθέτουν οι μαθητές μας ως υπεύθυνοι και ενεργοί αυριανοί πολίτες.

2.6. Ένα σχολείο αλλάζει ενεργοποιώντας τις μαθητικές κοινότητες και εντάσσοντας τους απείθαρχους μαθητές σε προγράμματα

Σουμέλα Χατζηλαζαρίδου, Χημικός, Διευθύντρια 4^{ου} Γυμνασίου Αργυρούπολης

Το σχολείο στο οποίο είμαι διευθύντρια από τον Σεπτέμβριο του 2011 είναι το 4^ο Γυμνάσιο Αργυρούπολης, «Αργοναύτες». Το σχολείο αυτό έχει την καλή τύχη να έχει στο παρελθόν καλούς διευθυντές, αλλά κυρίως το σύνολο των καθηγητών του είναι εξαιρετικοί επιστήμονες και παιδαγωγοί, με πολύ καλές σχέσεις μεταξύ τους. Σε όλα τα παραπάνω οφείλει την καλή του φήμη.

Παρόλα αυτά υπήρχαν αρκετά προβλήματα απειθαρχίας των μαθητών και προσπαθήσαμε να τα αντιμετωπίσουμε με πολλούς τρόπους μέχρι που ενταχθήκαμε στο πρόγραμμα *Βραβείο Αειφόρου Σχολείου* και αρχίσαμε να εργαζόμαστε με έναν **συνολικό τρόπο για το σχολείο μας**. Αναλάβαμε δράσεις σε διάφορους τομείς και το σχολείο άρχισε να αλλάζει σε μεγάλο βαθμό. Ξοδέψαμε χρήματα, εργαστήκαμε μέχρι αργά τα απογεύματα και μερικές ομάδες εργάστηκαν και Σαββατοκύριακα, με όραμα το Αειφόρο Σχολείο. Όλη αυτή η δράση είχε ως

αποτέλεσμα πολλές ουσιώδεις αλλαγές στο σχολείο, τις οποίες θεωρώ πολύ σημαντικές: Οι αλλαγές αυτές είναι:

Η ενεργοποίηση των μαθητικών κοινοτήτων και η καλλιέργεια δημοκρατικού και συμμετοχικού πνεύματος

Το σχολείο μας έγινε περισσότερο δημοκρατικό, με μεγάλη συμμετοχή των μαθητών στην καθημερινή ζωή του, με συμμετοχή των γονιών τους και των τοπικών φορέων στις δράσεις μας. Πλούτισαν με τη φαντασία με τις πρωτότυπες ιδέες τις δράσεις μας. Ενεργοποιήσαμε τις μαθητικές κοινότητες για την καθαριότητα του σχολείου και τα παιδιά κατανόησαν ότι

το σχολείο είναι το σπίτι τους και πρέπει να το προσέχουν, να φροντίζουν καθημερινά την καθαριότητά του, τις εγκαταστάσεις του, να το βελτιώνουν.

Η αντιμετώπιση της σχολικής βίας με την ένταξη των μαθητών με προβλήματα πειθαρχίας σε προγράμματα

Πάνω από όλα όμως οι δράσεις του Αειφόρου Σχολείου βοήθησαν, μαζί με μια πρακτική προσωπικής επικοινωνίας και σχέσης που με συνέπεια εφάρμοσα για μια ολόκληρη σχολική χρονιά, στην αντιμετώπιση κάθε μορφής σχολικής βίας, ρατσισμού, ξενοφοβίας και επιθετικότητας. Η σχολική βία, λεκτική και σωματική, εντός και εκτός του κτιρίου, ήταν ένα σημαντικό πρόβλημα στο σχολείο μας, όταν ανέλαβα την διεύθυνσή του. Σταδιακά όμως προσπαθήσαμε, με κόπο είναι η αλήθεια, και εντάξαμε όλους τους

μαθητές που είχαν βίαιη συμπεριφορά σε κάποια από τις ομάδες που εργαζόντουσαν για το *Βραβείο Αειφόρου Σχολείου* αρχικά και για το Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο στη συνέχεια. Οι μαθητές άρχισαν σταδιακά να αποβάλλουν την επιθετικότητα τους, και αυτό γιατί το Αειφόρο Σχολείο, μέσα από τις δράσεις του, κοινωνικοποιεί τους ανθρώπους, αναπτύσσει φιλικές και αγαπητικές

σχέσεις, φέρνοντας τους μαθητές κοντά, τόσο μεταξύ τους, όσο και με τους καθηγητές τους. Επίσης αναπτύσσονται συνεργατικές σχέσεις και ανάμεσα στους καθηγητές και ανάμεσα στους καθηγητές και τους γονείς των μαθητών.

Το ζωντάνεμα του σχολείου μέσα από δράσεις, δράσεις, δράσεις

Η ποικιλία των δράσεων που αναπτύξαμε στο σχολείο στο πλαίσιο του *Βραβείου Αειφόρου Σχολείου*, και συνεχίζουμε και σήμερα, δίνει τη δυνατότητα σε όλα τα παιδιά να επιλέξουν κάποιες, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους. Παραθέτω κατάλογο από τις συμμετοχικές μας δράσεις:

- ✓ Σχολικός λαχανόκηπος
- ✓ Κλάδεμα και περιποίηση του υπάρχοντος ανθόκηπου
- ✓ Βάψιμο του σχολείου (με συμμετοχή από Δήμο, καθηγητές, γονείς, μαθητές)
- ✓ Αντικατάσταση των λαμπτήρων του σχολείου με λαμπτήρες χαμηλής κατανάλωσης ρεύματος για την εξοικονόμηση ρεύματος.
- ✓ Ζωγραφική στους διαδρόμους του σχολείου, στο

προαύλιο αλλά και στις τάξεις.

- ✓ Επιδιορθώσεις και ζωγραφική στα ντουλαπάκια του σχολείου που οι μαθητές τοποθετούν τις τσάντες τους.
- ✓ Δικτύωση όλων των τάξεων του σχολείου και εξοπλισμός με υπολογιστές και βιντεοπροβολείς.
- ✓ Καθαριότητα στα εργαστήρια και ανανέωση του εξοπλισμού τους.
- ✓ Ανακατασκευή των τουαλετών των μαθητών (με συμμετοχή των μαθητών στην επιλογή σχεδίων και χρωμάτων).
- ✓ Εργαστήρια κοσμήματος και ψηφιδωτού.
- ✓ Περιβαλλοντικά προγράμματα (τρία κάθε χρόνο) και ημερήσιες εκδρομές.
- ✓ Πολιτιστικά προγράμματα και επισκέψεις τα Σαββατοκύριακα σε μουσεία, θέατρα, κινηματογράφους, στο κέντρο της Αθήνας, στην Πλάκα, στο Γκάζι κλπ.
- ✓ Μαθήματα κιθάρας.
- ✓ Χορωδία.
- ✓ Πρόγραμμα με χορούς και τραγούδια από τις Αλησμόνητες Πατρίδες, το οποίο παρουσιάστηκε στο κατάμεστο Αμφιθέατρο «Μίκης Θεοδωράκης». Προσφέρθηκαν εδέσματα της Μικράς Ασίας, που ετοίμασαν καθηγητές, γονείς και παιδιά.
- ✓ Σχολικοί αγώνες στίβου.
- ✓ Παρουσίαση πρωτότυπων πειραμάτων φυσικής, χημείας και βιολογίας.
- ✓ Θεατρική παράσταση (μια κάθε χρόνο).
- ✓ Μπαζάρ με έργα μαθητών και καθηγητών, όπως κοσμήματα, λαμπάδες, ψηφιδωτά, διακοσμητικά.

2.7. Συμμετοχική διοίκηση στη σχολική μονάδα

Μαρίας Ευαγγελοδήμου, Ψυχικού, τέως Διευθύντριας Γυμνασίου

Κατά τη διάρκεια της θητείας μου ως διευθύντρια στο 1^ο Γυμνάσιο Αλίμου επιχειρήσαμε με τον Σύλλογο Διδασκόντων να εφαρμόσουμε το μοντέλο της σύγχρονης διοίκησης με τη μορφή της *συμμετοχικής διοίκησης*. Οι ομάδες ήταν μικρές και ευέλικτες των 2-3 καθηγητών. Η επιλογή της ομάδας ήταν ελεύθερη. Η κάθε ομάδα έπρεπε να σχεδιάσει, να οργανώσει, να ενημερώσει τη Διεύθυνση και τον σύλλογο εκπαιδευτικών. Μετά την έγκριση του συλλόγου, έπρεπε να προγραμματίσει και να συντονίσει το project που είχε αναλάβει (όλες οι αποφάσεις για τη λειτουργία του σχολείου παίρνονταν από τον σύλλογο καθηγητών με εισήγηση της ομάδας ή της διεύθυνσης, μετά από ουσιαστικό και δημοκρατικό διάλογο).

Οι ομάδες που λειτούργησαν αυτή τη διετία είχαν τις εξής αρμοδιότητες:

- 1. Εκπαιδευτικές επισκέψεις και εκδρομές.** Έπρεπε να μελετήσουν τη νομοθεσία και τον Οδηγό Επισκέψεων, να καταγράψουν τις προτάσεις των συναδέλφων, να συζητήσουν και να καταρτίσουν το πρόγραμμα της χρονιάς, ώστε να πάρουν την έγκριση του συλλόγου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου. Ακολουθούσαν οι τυπικές ενέργειες για την πραγματοποίηση κάθε επίσκεψης και εκδρομής.
- 2. Λειτουργία Μαθητικών Κοινοτήτων και 15μελούς.** Αφορούσε στον συντονισμό των κοινοτήτων, τις διοργανώσεις εκδηλώσεων, τη λειτουργία των ταμείων, τη διακόσμηση των αιθουσών, τις επαφές με άλλα σχολεία, φιλανθρωπικές δράσεις, κλπ.
- 3. Διαχείριση κρίσεων.** Η ομάδα έπρεπε να ασχοληθεί με τη συγγραφή του σχεδίου διαχείρισης κρίσεων, την ενημέρωση του συλλόγου, τη διοργάνωση σεμιναρίων για την πυρόσβεση κλπ.
- 4. Ενδοσχολική επιμόρφωση - δράσεις για τη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου.** Η ομάδα των καθηγητών έπρεπε να καταγράψει τις ανάγκες και τις επιθυμίες των συναδέλφων τους, να συνεργαστεί με σχολικούς συμβούλους και φορείς και να οργανώσει σεμινάρια.

5. **Πρόληψη και αντιμετώπιση μαθησιακών προβλημάτων, συμπεριφορών (βία, ουσίες κλπ) και προσωπικών αναγκών (pastoral teams).** Έγινε καταγραφή των προβλημάτων και ακολούθησαν προτάσεις για τον τρόπο αντιμετώπισης. Οργανώθηκαν δράσεις ενημέρωσης και πρόληψης, σε συνεργασία με συμβούλους και επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς.
6. **Σχολή γονέων.** Οργανώθηκαν ανοιχτές στην κοινωνία παιδαγωγικές συναντήσεις με θέματα που αφορούσαν την εφηβεία, τις εξαρτήσεις, τη διατροφή, τον ΣΕΠ, τη διαχείριση απωλειών κλπ.
7. **Οργάνωση και λειτουργία βιβλιοθήκης.** Παράλληλα με τον εμπλουτισμό και τη λειτουργία της βιβλιοθήκης, οργανώθηκαν δράσεις για να φέρουν τους μαθητές κοντά στο βιβλίο, όπως αναγνώσεις, συζητήσεις με συγγραφείς, κλπ.
8. **Υλικοτεχνική υποδομή, συντήρηση σχολείου, ποιοτική βελτίωση και αξιοποίηση των σχολικών εγκαταστάσεων.** Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων αυτής της ομάδας μεταξύ άλλων, αξιοποιήθηκε μια αίθουσα κενή και μετατράπηκε σε «εντευκτήριο μαθητών» με την οικονομική και ηθική υποστήριξη του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων.
9. **Συντονισμός των Πολιτιστικών και Περιβαλλοντικών Προγραμμάτων και οργάνωση της πολιτιστικής εβδομάδας.** Η συμμετοχική αυτή οργάνωση είχε ως αποτέλεσμα να αναλαμβάνουν οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί κάποιο τομέα ευθύνης και να μην επιφορτίζονται οι ίδιοι και ίδιοι τις ευθύνες. Για το λόγο αυτό οι δράσεις στο σχολείο μας έχουν διάρκεια και επαναλαμβάνονται για πολλά χρόνια.

2.8. Μεσολάβηση συνομηλίκων: από την αειφορία στις σχέσεις στην αειφορία όλου του σχολείου

Σύνια Ανέστη, Διευθύντρια του 2^{ου} Γυμνασίου Χαλκίδας

Εμείς βλέπουμε το αειφόρο σχολείο, ως αυτό το σχολείο που:

1. Λειτουργεί συστημικά, παρακολουθεί το παρόν, αναστοχάζεται την παράδοση και προβάλλει στο μέλλον τις υποθήκες αειφορίας που έχουμε κληρονομήσει. Λειτουργεί συνδυάζοντας τον τύπο και την κουλτούρα της σχολικής μονάδας με την τοπική κοινωνία.
2. Εξασφαλίζει τη συνεχή επιστημονική και επαγγελματική κατάρτιση και ανάπτυξη των εκπαιδευτικών ενισχύοντας την κουλτούρα ομαδικότητας και συνεργασίας, καθώς και τη συνεργασία με γονείς και τοπικούς φορείς.
3. Αντιμετωπίζει με διαλλακτικότητα και δημιουργικότητα τη σχολική βία και παραβατικότητα, προσπαθεί να την κατανοήσει και να την ερμηνεύσει ολιστικά, λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικό-οικονομικό και πολιτιστικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο δημιουργείται και αναπαράγεται.
4. Καθιστά ικανούς τους μαθητές να αναπτύσσουν κριτική σκέψη, να αποσαφηνίζουν αξίες, να διαμορφώνουν άποψη, να καλλιεργούν αξίες όπως αλληλεγγύη, σεβασμό στο διαφορετικό και αποδοχή του άλλου. Καλλιεργεί τη δημοκρατία και ενισχύει τις παραπάνω στάσεις και δεξιότητες, ώστε να εξελιχθούν σε υπεύθυνους πολίτες.

Μία προσπάθεια βελτίωσης του σχολικού κλίματος

Αποδεχόμενοι τις παραπάνω παραμέτρους ως στόχους, εφαρμόσαμε στο σχολείο μας, το 2^ο Γυμνάσιο Χαλκίδας, ένα πρόγραμμα «μεσολάβησης συνομηλίκων». Οι μαθητές/ήτριες που συμμετέχουν εθελοντικά σε αυτό, εκπαιδεύονται από τη Διευθύντρια και εκπαιδευμένες καθηγήτριες στην απόκτηση επικοινωνιακών δεξιοτήτων και με διακριτικότητα, φιλικότητα, ευαισθησία, ενσυναίσθηση, υπευθυνότητα αλλά και με διάθεση αλληλεγγύης, μεσολαβούν ώστε να αντιμετωπίζονται ενδοσχολικές δυσκολίες σε θέματα συμπεριφοράς. Η όλη προσπάθεια στηρίζεται από εκπαιδευτικούς, οι οποίοι/ες ενισχύουν τους/τις μαθητές/τριες διαμεσολαβητές/τριες, οργανώνοντας **συναντήσεις «εποπτείας»**. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, οι μεσολαβητές έχουν την ευκαιρία να μιλήσουν για τις εμπειρίες τους, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν με τους συμμαθητές/ήτριές τους στα πλαίσια της μεσολάβησης, να υποστηριχθούν, να ενισχυθούν και να συνεχίσουν. Με την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς η ομάδα των μεσολαβητών /τριών ανανεώνεται. Το κενό που άφησαν οι μαθητές/ήτριες που έφυγαν για το Λύκειο καλύπτεται και αναπληρώνεται από μαθητές/ήτριες της Α' τάξης, οι οποίοι/ες εκπαιδεύονται και με τη συνδρομή των παλαιότερων μεσολαβητών/τριών. Έτσι υπάρχει συνέχεια στο πρόγραμμα.

Πόσο εύκολο ήταν το εγχείρημα αυτό;

Κατά τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του προγράμματος «μαθητών/τριών διαμεσολαβητών» η διαδικασία προχωρούσε με αργό ρυθμό, διότι τόσο οι μαθητές όσο και οι εκπαιδευτικοί όταν αντιμετώπιζαν κάποια δυσκολία κατέληγαν στο γραφείο της Διεύθυνσης για να δοθεί λύση και στη συνέχεια παραπέμπονταν να επιλέξουν μεσολαβητές για να συζητήσουν και να αντιμετωπίσουν τη δυσκολία που είχε προκύψει. Σταδιακά οι εκπαιδευτικοί ζητούσαν από τους μαθητές να συζητήσουν με τους «μεσολαβητές» και οι «μαθητές μεσολαβητές» αποκτούσαν εμπιστοσύνη στις ικανότητές τους, αναλαμβάνοντας και οι ίδιοι πρωτοβουλίες. Κατά το δεύτερο χρόνο εφαρμογής του προγράμματος οι μαθητές δεν έφταναν στο γραφείο της Διεύθυνσης του σχολείου για την επίλυση των διαφωνιών ή των ενοχλητικών συμπεριφορών αλλά το διαχειρίζονταν οι «μεσολαβητές/τριες». Ωστόσο παρατηρήθηκε σημαντική μείωση των αντίστοιχων περιστατικών.

Είχε αποτελέσματα η προσπάθεια αυτή;

Από την έναρξη της εφαρμογής του προγράμματος έχουμε παρατηρήσει ότι έχουν μειωθεί σημαντικά οι διαμάχες και οι προστριβές των μαθητών/ητριών στον χώρο του σχολείου, ακόμη και οι «ενοχλητικές» συμπεριφορές κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας στη τάξη. Οι μαθητές/ήτριες απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των εκπαιδευτικών, μπορούν να αναλάβουν να διαχειρίζονται και να επιλύουν τις διαφορές τους βιωματικά, με δική τους πρωτοβουλία, συζητώντας μεταξύ τους μέχρι να βρουν λύσεις. Οι μαθητές/ήτριες δεν έχουν λόγο να προκαλούν τον καθηγητή τους κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Οι προκλητικές συμπεριφορές δεν είναι θέμα «αντιπαράθεσης» εκπαιδευτικών - μαθητών/τριών. Τη λύση θα δώσουν οι συμμαθητές/ήτριες τους.

Το σχολικό κλίμα στο σχολείο μας έχει αλλάξει σημαντικά και όλες οι δράσεις που γίνονται στο πλαίσιο των διαφόρων προγραμμάτων μας\ διατηρούνται και υποστηρίζονται από όλες τις τάξεις. Έτσι η φύτευση που έγινε στο σχολείο μας, οι κανόνες καθαριότητας που έχουμε θεσπίσει κ.ά. δίνουν στο σχολείο μας μία πολύ καλή εικόνα ως προς τη διαχείριση των κοινών.

Ελπίζουμε να συνεχιστεί το πρόγραμμα, ώστε να υπάρξει περαιτέρω βελτίωση στις σχέσεις τόσο των μαθητών/ητριών μεταξύ τους, όσο και μεταξύ των μαθητών/ητριων και των εκπαιδευτικών, αλλά και με τους γονείς, των οποίων τη συνδρομή και τη συνεργασία θεωρούμε απαραίτητες.

2.9. Δημοκρατία και συμμετοχή στο νηπιαγωγείο

Μαρία Τοπολιάτη, Νηπιαγωγός, Νηπιαγωγείο Κληματίας Ιωαννίνων

Στο Αειφόρο Νηπιαγωγείο η ενσωμάτωση των δημοκρατικών διαδικασιών που έχει ως απώτερο στόχο της τη δημιουργία υπεύθυνων και ενεργών πολιτών, ξεκινά από τον προγραμματισμό των προτεινόμενων δραστηριοτήτων και εκτείνεται στην καθημερινή σχολική πραγματικότητα των νηπίων.

Επειδή η αφηρημένη έννοια της δημοκρατίας είναι δύσκολο να κατανοηθεί από τα νήπια, προσεγγίζεται μέσα από συμμετοχικές και βιωματικές διαδικασίες.

Συμμετοχή στη λήψη απόφασης για την εκπαιδευτική διαδικασία στο νηπιαγωγείο

Βασιζόμενοι στην πεποίθηση ότι το ιδανικό της δημοκρατίας συνδέεται άμεσα με την έννοια της συμμετοχής, τα ίδια τα παιδιά συναποφασίζουν και συνδιαμορφώνουν το ημερήσιο και ευρύτερο πρόγραμμα των ομαδικών δραστηριοτήτων, το οποίο και ακολουθείται. Συγκεκριμένα, τα νήπια συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων που αφορούν:

- στη θεματολογία ενασχόλησης,
- στην επιλογή των δραστηριοτήτων και
- στον τόπο και το χρόνο υλοποίησής τους.

Ενδεικτικά ερωτήματα στα οποία καλούνται να απαντήσουν οι μαθητές είναι:

- ✓ Πού θέλετε να παίξουμε σήμερα, μέσα στην αίθουσα ή στην αυλή;
- ✓ Θέλετε να κάνουμε πειράματα;
- ✓ Με ποιο χρώμα προτιμάτε να βάψουμε το ανακυκλωμένο χαρτί που φτιάξαμε;
- ✓ Τι να απαντήσουμε στο γράμμα που μας έστειλε ο 277 (Παγκόσμιος Πολίτης, εκπαιδευτικό υλικό της Action Aid);
- ✓ Με ποιο ομαδικό μας ιχνογράφημα θα πάρουμε μέρος στον διαγωνισμό ζωγραφικής της Unicef ή της Παιδικής Helpera;
- ✓ Θέλετε να ασχοληθούμε με κάτι άλλο;

Η συνήθης διαδικασία είναι η εξής:

1. Η εκπαιδευτικός, ως ισότιμο μέλος της ομάδας, θέτει προτεινόμενες δραστηριότητες.
2. Παράλληλα, υιοθετούνται αναδυόμενες δραστηριότητες.
3. Ακολουθεί η ψηφοφορία και η λήψη απόφασης.

Όλες οι προτάσεις καταγράφονται και τίθενται σε ψηφοφορία, είτε ακολουθώντας την *τυπική εκλογική διαδικασία* (με ψηφοδέλτια), είτε μέσω *ανάτασης των χεριών*.

Όπου η απόφαση είναι ανάμεσα σε δύο προτάσεις (π.χ. μέσα ή έξω), ακολουθείται η άποψη της πλειοψηφίας. Όταν όμως οι προτάσεις είναι πολλές (π.χ. το χρώμα του χαρτιού να είναι είτε κόκκινο, είτε πράσινο ή μπλε...), τότε προωθείται η υιοθέτηση μιας συνθετικής πρότασης, προβάλλοντας έτσι και τη διαδικασία της σύνθεσης απόψεων.

Στην πρώτη περίπτωση, τα νήπια επιδεικνύουν στην *εφορευτική επιτροπή* την *προσωπική τους ταυτότητα*, υπογράφουν σε *εκλογικούς καταλόγους* και συμμετέχουν στην *τυπική διαδικασία της μυστικής ψηφοφορίας*.

Στο πλαίσιο σχολικών συμπράξεων (σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο), υιοθετούνται προτάσεις

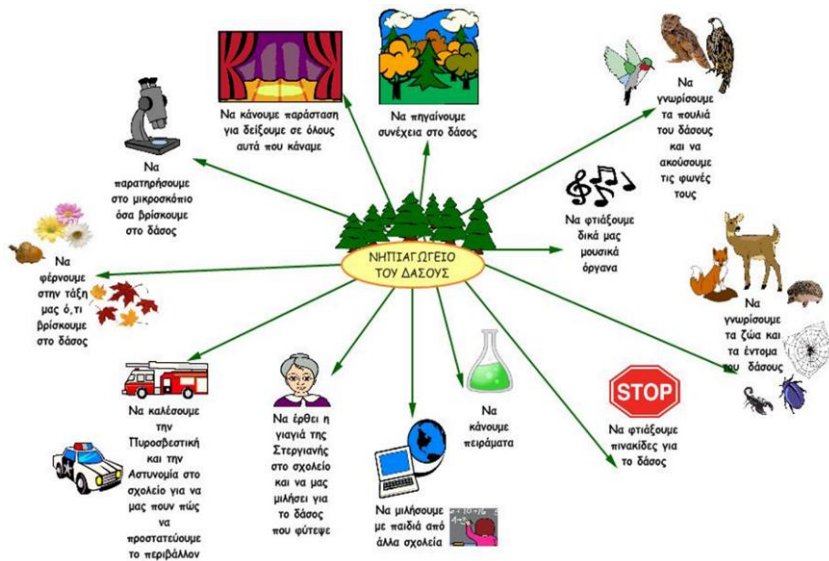

των συνεργαζόμενων σχολείων. Στη συνέχεια, μέσω ηλεκτρονικού διαλόγου ή με σύνδεση μέσω *skype*, προκύπτουν αλληλεπιδραστικές δραστηριότητες, οι οποίες προωθούν την καλλιέργεια του σεβασμού στη γνώμη των άλλων, της αλληλεγγύης, και της ουσιαστικής επικοινωνίας με το διαφορετικό. Οι προτάσεις των μελών της ομάδας καταγράφονται και τίθενται σε ψηφοφορία, είτε ακολουθώντας πάλι την *τυπική εκλογική διαδικασία*, είτε μέσω *ανάτασης των χεριών*.

Η διαδικασία της συμμετοχής και η προαγωγή των γνώσεων και των δεξιοτήτων των μαθητών

Κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, εμπλέκονται διαφορετικές μαθησιακές περιοχές και δίνεται η ευκαιρία να αξιοποιηθούν με πρακτικό τρόπο για την προαγωγή πολύπλευρης γνώσης. Συγκεκριμένα, αλληλοδιαπλέκονται η γλώσσα (γραπτός και προφορικός λόγος), τα μαθηματικά (με συμβατή και μη συμβατή καταμέτρηση των ψήφων) ακόμη και στατιστική και γραφική απεικόνιση των προτάσεων.

Επιπλέον, αξιοποιείται η συνοπτική διαδικασία της ανοιχτής ψηφοφορίας μέσω *ανάτασης των χεριών*, την οποία ακολουθεί η αριθμητική καταμέτρηση και ανάδειξη της πλειοψηφίας.

Στη συνέχεια, όσες από τις προτάσεις εγκρίνονται από την πλειοψηφία των μαθητών, υιοθετούνται και συμπεριλαμβάνονται στη διαδικασία του ιστογράμματος. Με τη χρήση του λογισμικού Kidspiration (ανοιχτού τύπου), δημιουργείται εικονογραφημένη εννοιολογική χαρτογράφηση των προτάσεων, η εξακτίνωση του οποίου συνεισφέρει στον αναδυόμενο γραμματισμό των νηπίων.

Εικονογραφημένη εννοιολογική χαρτογράφηση των προτάσεων

Οι υπόλοιπες προτεινόμενες δραστηριότητες, που δεν εκφράζουν το

σύνολο των μαθητών, επιδιώκεται να ικανοποιηθούν σε ατομικό επίπεδο.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαδικασία της δημοκρατικής λήψης απόφασης

1. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη μαθησιακή διαδικασία είναι μάλλον διευκολυντικός, παρά καθοδηγητικός.
2. Ο εκπαιδευτικός είναι «ανοιχτός» σε όσα εκφράζουν τα παιδιά και έτοιμος να αξιοποιήσει παιδαγωγικά τις προτάσεις τους.
3. Με έναυσμα τις προτάσεις των παιδιών, κυρίαρχο μέλημά του αποτελεί η προσέγγιση των μαθησιακών περιοχών του Αναλυτικού Προγράμματος του Νέου Σχολείου.
4. Εφαρμόζοντας τις παραπάνω πρακτικές τα παιδιά συμμετέχουν ως ενεργά μέλη της ομάδας του νηπιαγωγείου, με απώτερο στόχο την ενεργό συμμετοχή τους ως αυριανοί ενήλικες πολίτες της κοινωνίας.

Διευρύνοντας τη δημοκρατία και τη συμμετοχή στη σχολική κοινότητα
Παραδείγματα για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος και της συνεργασίας

Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγονται προστριβές, δεν δημιουργούνται αντιπαλότητες, εφόσον τα ίδια τα παιδιά έχουν συναποφασίσει και συνδιαμορφώσει τα πλαίσια στα οποία δραστηριοποιούνται.

2.10. Η αειφορία στο 6^ο ΓΕΛ Καλλιθέας

Στέλλα Χριστοπούλου, Χημικός, συντονίστρια ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ένα παράθυρο για να εισέλθει η αειφορία στο σχολείο μας

Το μάθημα Επιλογής της Α΄ Λυκείου «Γεωλογία - Αρχές διαχείρισης Φυσικών Πόρων», καθώς γίνεται με τη μέθοδο project, μας έδωσε την ευκαιρία να εξετάσουμε τη διαχείριση αρκετών φυσικών πόρων όπως είναι το έδαφος, η χλωρίδα και η βιοποικιλότητα, το νερό, αλλά και τα κατάλοιπα από τις καλλιέργειες, με βιωματικό τρόπο, στον χώρο του σχολείου. Ασχολούμαστε λοιπόν με το φύτεμα και την περιποίηση του κήπου μας, αλλά και με επί τόπου, διδασκαλία για τους φυσικούς πόρους, τη βιολογική καλλιέργεια και τις τεχνικές της και άλλα συναφή. Τα παιδιά «υιοθετούν» ένα κομμάτι του κήπου και ασκούνται σε βιοκαλλιεργητικές τεχνικές. Σε ένα δωματάκι του σχολείου υπάρχουν τα εργαλεία μας, ενώ σε ένα ταμπλό αναρτούμε τις ενημερώσεις σχετικά με τις δράσεις μας. Κάνουμε κομποστοποίηση σε γωνιές του κήπου, ενώ ευελπιστούμε να αποκτήσουμε και κάδο κομποστοποίησης.

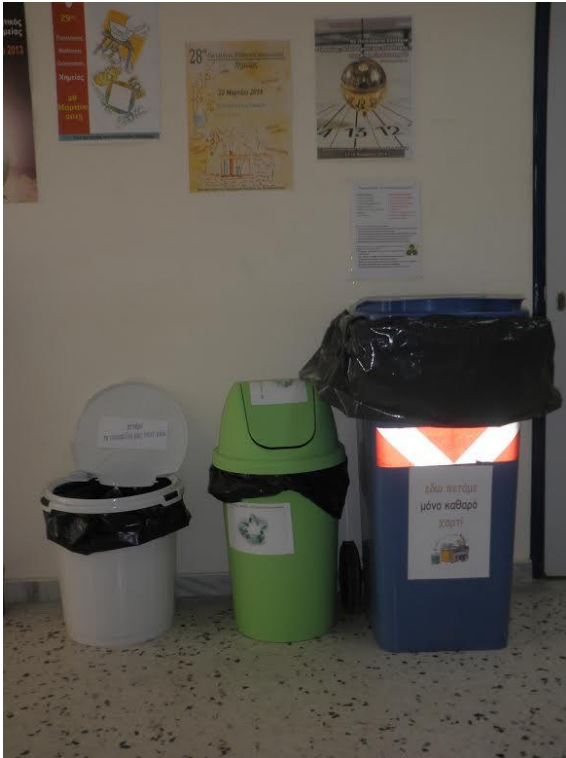
Από το μάθημα αυτό έχει προκύψει η Περιβαλλοντική Ομάδα του 6^{ου} Λυκείου Καλλιθέας, που πραγματοποιεί εδώ και επτά χρόνια τις «Περιβαλλοντικές δράσεις», μια που δεν αρκεστήκαμε στην περιποίηση του κήπου, αλλά προσπαθήσαμε όλοι μαζί να δουλέψουμε πάνω σε διάφορες πλευρές του ίδιου πάντα στόχου: μαθητές ενεργοποιημένοι που θα γίνουν πολίτες ενεργοί, με σεβασμό στο περιβάλλον, εκπαιδευμένοι στην ομαδική δουλειά, μαθημένοι να διαλέγονται και να αγωνίζονται για τους στόχους τους.

Η αειφορία στις συνεργασίες

Με τη βοήθεια όλων -ας τονιστεί αυτό- τοπικής αυτοδιοίκησης, Δήμου, διεύθυνσης, καθηγητών, γονέων, ο κήπος μας άνθισε και κάρπισε. Μέσα στα επτά αυτά χρόνια φυτέψαμε λουλούδια, δέντρα καρποφόρα, θάμνους και εργαστήκαμε πάνω σε Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, με τίτλο «Βιολογική καλλιέργεια: καλλιεργώντας τον κήπο του σχολείου μας». Τώρα υπάρχουν στον κήπο πολλά αρωματικά

Διευρύνοντας τη δημοκρατία και τη συμμετοχή στη σχολική κοινότητα Παραδείγματα για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος και της συνεργασίας

φυτά, που μελετάμε με τα παιδιά, τα ζωγραφίζουμε, τα φωτογραφίζουμε, τα γνωρίζουμε. Όταν φτάνει η εποχή τους τα κόβουμε, τα ξεραίνουμε και άλλοτε τα πουλάμε, άλλοτε τα μοιραζόμαστε. Κατά καιρούς

έχουμε απολαύσει ντομάτες, πιπεριές, μελιτζάνες, μαρούλια, κρεμμυδάκια, ρόκα, παντζάρια!

Η αειφορία στην οικονομία

Η ομάδα μας είναι οικονομικά ανεξάρτητη καθώς, οργανώνοντας μπαζάρ με λιχουδιές που προσφέρουν οι γονείς σε συνεργασία με τα παιδιά (γίνεται δυο φορές το χρόνο), αλλά και με άλλους τρόπους (ημερολόγια), εξασφαλίζουμε τα απαραίτητα χρήματα.

Η αειφορία στους φυσικούς πόρους

Αξίζει να τονίσουμε ότι δεν πετιέται τίποτα από τον κήπο, διότι κάνουμε κομποστοποίηση σε κάποια γωνία του κήπου μας. Σταδιακά επεκταθήκαμε και σε θέματα ανακύκλωσης και τώρα θα έχουμε κάδους ξεχωριστούς για χαρτί, πλαστικά μπουκάλια και

μπαταρίες. Πήραμε μέρος και σε προγράμματα ανακύκλωσης πωμάτων όπου τα παιδιά συμμετείχαν με ενθουσιασμό. Αλλά και η διαχείριση του νερού γίνεται αειφορικά καθώς το πότισμα γίνεται αυτόματα με στάγδην άρδευση.

Η αειφορία στον πολιτισμό με την αισθητική αναβάθμιση του σχολείου

Το σημαντικό είναι ότι αυτές οι δράσεις συνεχίζονται και εμπλουτίζονται διαρκώς. Επιδιώκουμε να κάνουμε το σχολείο ένα «δικό» μας χώρο, διακοσμώντας τον, καλλιεργώντας έτσι και την αισθητική μας, φροντίζοντας τα ταμπλό μας.

Είμαστε σχολείο κοινότητα

Η αειφορία στον πολιτισμό έρχεται στο σχολείο μας και με άλλες δράσεις: οργανώνουμε κινηματογραφικές βραδιές, δημιουργούμε ομάδες, όπως φωτογραφίας, που λειτουργούν με τη βοήθεια και αποφοίτων μας.

Εδώ πρέπει να γίνει μια ιδιαίτερη αναφορά στην Ενισχυτική Διδασκαλία που ξεκίνησε πέντε χρόνια πριν, με πρωτοβουλία αποφοίτων του σχολείου μας, και συνεχίζεται μέχρι σήμερα, με τη συνδρομή και στήριξη του συλλόγου καθηγητών και της διεύθυνσης. Είναι ιδιαίτερα συγκινητικό ότι η πρώτη φουρνιά των μαθητών της Ενισχυτικής είναι τώρα φοιτητές και ξεκίνησαν να διδάσκουν. Πρόκειται για μια *αειφόρο δράση*, που την έχει αγκαλιάσει η διεύθυνση και ο σύλλογος των καθηγητών.

Από την Καλλιθέα σε ολόκληρο τον κόσμο

Στο σχολείο μας, χρόνια τώρα, έχουμε δραστηριοποιηθεί με τα Μοντέλα Ηνωμένων Εθνών, συνέδρια τοπικού αλλά και διεθνούς επιπέδου όπου μαθητές Λυκείων εργάζονται, συζητούν, μάχονται με επιχειρήματα πάνω στα τρέχοντα, καυτά προβλήματα της ανθρωπότητας, προσπαθώντας να φροντίσουν τις πληγωμένες χώρες αυτού του πλανήτη, τον ίδιο μας τον πλανήτη από τις οικολογικές καταστροφές και τον κάθε άνθρωπο που στερείται των δικαιωμάτων του. Οι ομάδες των μαθητών βοηθούνται από απόφοιτους που συμμετείχαν παλιότερα στο Πρόγραμμα.

Αγώνες επιχειρηματολογίας (debate), καθώς και εικονικές δίκες εμπλουτίζουν το μάθημα των Αγγλικών και δίνουν ιδέες σε όλους μας για νέες μεθόδους διδασκαλίας.

Στόχος μας η αειφορία σε όλους τους τομείς της σχολικής ζωής

Στόχος και επιθυμία μας είναι να συνεχίσουμε και με άλλες δράσεις γύρω από τον σχολικό εκφοβισμό και τα ζητήματα καλλιέργειας της

δημοκρατίας στο σχολείο μας, με άλλα λόγια να μετασχηματιστούμε σε έναν αειφόρο σχολείο.

2.11. Αειφόρο σχολείο: Μια σχολική κοινότητα μη Βίας

Μαρία Δημοπούλου, M.ed., Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Α/θμιας Εκ/σης, Α' Διεύθυνση Π.Ε. Αθήνας, Αντιόπη Ξραντζή, M.ed., Διευθύντρια 70ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών

Φαινόμενα βίας στη σχολική κοινότητα έχουν παρατηρηθεί από πολύ παλιά με διάφορες μορφές. Κάθε μορφή βίας έχει κατά καιρούς εκδηλωθεί: λεκτική, σωματική, ψυχολογική - συναισθηματική, σεξουαλική, βανδαλισμός. «Θύτες» και «θύματα» προέρχονται από κάθε κοινωνική ομάδα της σχολικής κοινότητας. Συχνά, επίσης, η έκφραση της βίας έχει στόχο το σχολικό κτίριο και τη σχολική περιουσία.

Καθώς το φαινόμενο της βίας συνεχίζεται και συχνά απειλεί σοβαρά το κοινωνικό σύνολο, πολλές κυβερνήσεις στην Ευρώπη και την Αμερική δίνουν έμφαση στην καταγραφή και την ανάλυση του φαινομένου αυτού και προχωρούν στην ανάπτυξη πολιτικής για τον έλεγχο αλλά και την πρόληψη παρομοίων εκδηλώσεων στο σχολείο.

Σύμφωνα με τις αρχές και τη φιλοσοφία του αειφόρου σχολείου, το οποίο προσδιορίζεται πρωτίστως ως σχολείο - κοινότητα, μπορούμε να επιτύχουμε την αλλαγή των συγκρουσιακών - προβληματικών καταστάσεων, στη βάση της «οικοσυστημικής προσέγγισης» (Μαυροσκούφης, 2008).

Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, το σχολείο θεωρείται μια ενότητα, τα μέρη της οποίας βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης και δυναμικής ισορροπίας μεταξύ τους. Από τη σκοπιά αυτή, οποιαδήποτε αλλαγή στην αντίληψη ή τη συμπεριφορά ενός ατόμου που σχετίζεται με το πρόβλημα μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την προβληματική συμπεριφορά. Έτσι, η προσέγγιση εστιάζει στην αλλαγή της αντίληψης ή της συμπεριφοράς των ατόμων που σχετίζονται με το πρόβλημα, επιδιώκοντας πρωτίστως στην αλλαγή της δυναμικής ισορροπίας στο συγκεκριμένο σχολικό περιβάλλον (Henderson & Milstein, 2008. Χατζηχρήστου, 2005), και δευτερευόντως στην αντιμετώπιση των συγκρουσιακών - προβληματικών καταστάσεων με άμεση αναφορά στα άτομα (επιπλήξεις, τιμωρίες, περιορισμοί).

Κάθε σχολείο μια περίπτωση τόσο ίδια όσο και διαφορετική

Κάθε σχολείο βιώνει τις δικές του δυσκολίες που σχετίζονται με φαινόμενα σχολικής επιθετικότητας στην τάξη, την αυλή, τη γειτονιά, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της περιοχής και τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού. Καθημερινά οι εκπαιδευτικοί δέχονται παράπονα για βίαιες ή προσβλητικές συμπεριφορές στην αυλή, στους διαδρόμους, στις σκάλες του σχολείου, στις τουαλέτες. Οι διαπιστώσεις των σχολείων μπορεί να είναι κοινές αλλά και να διαφέρουν.

Στην κατεύθυνση της δημιουργίας σχολικών κοινοτήτων που **«όλοι θα νοιάζονται όλοι θα συμμετέχουν»**, επιβάλλεται, εκπαιδευτικοί και μαθητές, να σχεδιάσουν από κοινού την αντιμετώπιση του

προβλήματος, διερευνώντας την πραγματικότητα, εντοπίζοντας τις αιτίες του προβλήματος και αναζητώντας τους τρόπους περιορισμού του.

A. Διερευνούμε το πρόβλημα και σκεφτόμαστε τρόπους αντιμετώπισης

Αναζητούμε τρόπους να ενεργοποιήσουμε τους ίδιους τους μαθητές και τις μαθήτριες, δίνοντάς τους ποιοτικό χρόνο και βήμα για να εντοπίσουν και να περιγράψουν με το δικό τους τρόπο (με συζήτηση, ζωγραφική έκφραση, παιχνίδια ρόλων κλπ) την κατάσταση :

- ✓ ποια είναι τα προβλήματα που βιώνουν,
- ✓ ποιοι συνήθως βρίσκονται μπλεγμένοι είτε από τη μεριά των ισχυρών είτε των αδυνάτων,
- ✓ πώς συνήθως αντιμετωπίζονται τέτοιες καταστάσεις στο σχολείο τους.

Ποιοι είναι συνήθως οι θύτες και ποιοι τα θύματα:

- > Συνήθως οι θύτες είναι τα μεγάλα παιδιά προς τα μικρά ή οι μάγκες προς τους σπασίκες.
- > Οι μεγάλοι προς τους μικρούς. Οποιοσδήποτε ενοχλεί τους μάγκες.
- > Προσωπικά πιστεύω ότι τις πιο πολλές φορές οι θύτες είναι τα αγόρια και τα θύματα τα κορίτσια.
- > Συνήθως οι θύτες είναι τα μεγάλα παιδιά ή οι μάγκες και τα θύματα τα μικρά ή οι μη μάγκες ή τα παιδιά που έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά, φορούν γυαλιά ή σιδεράκια

(Περιπτώσεις σχολικής επιθετικότητας όπως τις όρισαν στην ομάδα μαθητές και μαθήτριες του 7^{ου} Δ.Σ. Αθηνών, 2009)

1. Περιγράφουμε την κατάσταση

Οι δραστηριότητες αυτές είναι καλύτερα να πραγματοποιηθούν σε κάθε τάξη ξεχωριστά. Χρειάζεται να δοθεί αρκετός χρόνος ώστε όλα τα μέλη της ομάδας να εκφραστούν. Ο κύκλος σε ανάλογες περιπτώσεις είναι μια διάταξη που προάγει τη καλή επικοινωνία στην ομάδα και δημιουργεί κλίμα που διευκολύνει την έκφραση σε ανάλογα δύσκολα θέματα. Για την ολοκλήρωση της διαδικασίας επιδιώκουμε την ομαδοποίηση και σύνθεση όλων των απόψεων στο τέλος. Καλό είναι, η τελική σύνθεση κάθε τάξης, είτε με τη μορφή αραχνογράμματος είτε λίστας, να αποτυπωθεί σε ένα χαρτόνι, ώστε με τη συμβολή και σύγκριση των

Περιπτώσεις σχολικής επιθετικότητας

- > Όταν ένα παιδί κοροϊδεύει το άλλο, του δίνει χαστούκι, το απειλεί.
- > Το ξύλο, οι βρισιές οι κοροϊδίες, οι απειλές.
- > Όταν ένα παιδί θα χτυπήσει έναν συμμαθητή του, θα τον βρῖσει και θα τον φοβίσει.
- > Η σχολική βία διαδίδεται μέσω της δήθεν μαγκιάς που νομίζουν ότι έχουν μερικοί. Αν τον μάγκα τον χτυπήσουν κατά λάθος τότε αυτός θα τον αρχίσει στις γρήγορες και στο μπινελίκι.
- > Τα παιδιά μπορούν να κοροϊδεύουν κάποιον για το πόσο κοντός ή ψηλός είναι, για το πόσο αδύνατος ή χοντρός για το πόσο καλός ή κακός είναι. Μήπως έχει γίνει αυτό και σε σας;

(Περιπτώσεις σχολικής επιθετικότητας όπως τις όρισαν στην ομάδα μαθητές και μαθήτριες του 7ου Δ.Σ. Αθηνών, 2009)

απόψεων όλων των τάξεων, να προκύψει στο τέλος η μεγάλη εικόνα που αφορά τα συνηθέστερα προβλήματα σχολικής επιθετικότητας στο κάθε σχολείο.

2. Αναζητούμε τις αιτίες

Ενθαρρύνουμε τους μαθητές και τις μαθήτριες να διερευνήσουν τις αιτίες που κρύβονται πίσω από βίαιες - επιθετικές συμπεριφορές, προσπαθώντας να δώσουμε χώρο στην έκφραση των συναισθημάτων που βιώνονται από όλες τις πλευρές. Αν δείξουμε εμπιστοσύνη, θα διαπιστώσουμε ότι τα παιδιά μπορούν να δώσουν εξαιρετικές ερμηνείες για τις αιτίες των επιθετικών συμπεριφορών που βιώνουν, μπαίνοντας ενσυναισθητικά στη θέση του άλλου, κάνοντας διαισθητικές αναφορές σε όλους τους τομείς της οικογενειακής και κοινωνικής ζωής τους.

Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να γίνει σε επιμέρους ομάδες και τα παιδιά να καταθέσουν τις απόψεις τους, φτιάχνοντας **αραχνογράμματα** που στη συνέχεια θα παρουσιάσουν στην ολομέλεια.

Γιατί ένα παιδί γίνεται επιθετικό;

- > Γιατί το παιδί μπορεί να πιέζεται ψυχολογικά ή να έχει προβλήματα.
- > Γιατί μπορεί να τσακώνονται στο σπίτι του.
- > Γιατί επηρεάζεται από άλλα παιδιά, βιντεοπαιχνίδια, ταινίες.
- > Γιατί υπάρχει ρατσισμός και διακρίσεις για τη χώρα καταγωγής, το φύλο, τα εξωτερικά χαρακτηριστικά.
- > Εξ αιτίας της πίεση από τους δασκάλους και τα μαθήματα.
- > Επειδή μπορεί να έχει απογοητευτεί από φίλιες.
- > Επειδή συνέχεια ακούει νουθεσίες.
- > Επειδή μπορεί να ζηλεύει το ένα παιδί το άλλο και να θυμώνει μαζί του.
- > Επειδή πολλά παιδιά έχουν νεύρα ή κακή αγωγή.
- > Από ζήλια, για πλάκα, για πείραγμα.

(Αιτίες επιθετικής συμπεριφοράς όπως τις όρισαν στην ομάδα μαθητές και μαθήτριες του 7ου Δ..Σ Αθηνών, 2009)

3. Εκφραζόμαστε μέσα από βιωματικά κείμενα

Ζητάμε από τα παιδιά να γράψουν βιωματικά κείμενα γύρω από περιστατικά της καθημερινής σχολικής ζωής. Αν θέλουμε να εξασφαλίσουμε την ανωνυμία και μέσω αυτής την απρόσκοπτη έκφραση μιας δύσκολης εμπειρίας, μπορούμε να προτείνουμε τα κείμενα να είναι ανώνυμα, να μπου σε ένα *κουτί* για να διαβαστούν και να σχολιαστούν στη συνέχεια ανεξάρτητα από το συγγραφέα τους.

4. Μοιραζόμαστε τα συναισθήματά μας μέσα από ζωγραφιές

Η συγγραφή και το μοίρασμα ανάλογων βιωματικών κειμένων πιθανόν να δημιουργήσει έντονα συναισθήματα στην ομάδα. Ένας καλός τρόπος για να αποφορτιστεί η κατάσταση είναι να ζητήσουμε από τα παιδιά να κάνουν μια ζωγραφιά που να εκφράζει το συναίσθημα που έχουν και να της δώσουν έναν τίτλο. Μετά οι ζωγραφιές μπορούν να τοποθετηθούν ή μια δίπλα στην άλλη στο πάτωμα ή σε ένα ταμπλό και τους ζητήσουμε να διαλέξουν αυτή που τους εκφράζει καλύτερα. Ο τίτλος μπορεί να γίνει έτσι το μήνυμα της ομάδας.

5. Διεξάγουμε τη δική μας έρευνα: Από την υποκειμενικότητα στην αντικειμενικότητα

Για την εμβάθυνση στο ζήτημα και την «αντικειμενική» αποτύπωση της κατάστασης στο σχολείο, οι μαθητές και μαθήτριες μπορούν να οργανώσουν μια σχετική με το θέμα έρευνα.

Το ερωτηματολόγιο χρειάζεται να περιλαμβάνει εκτός από τα δημογραφικά στοιχεία (τάξη, φύλο), στοχευμένες ερωτήσεις για το θέμα. Για τον έλεγχο της καταλληλότητας των ερωτήσεων οι μαθητές/ήτριες μπορούν να οργανώσουν μια πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου σε μια τάξη του σχολείου τους. Η φάση αυτή μπορεί να εκπαιδεύσει τα παιδιά σε ζητήματα σχετικά με τη μεθοδολογία της έρευνας, ανάλογα και με το επίπεδο εκπαίδευσής τους. (Φραντζή, 2010)

- > Το σημερινό περιβάλλον του σχολείου μας δεν είναι ένα περιβάλλον βίας, αλλά μάλλον ένα περιβάλλον με συχνούς τσακωμούς και καυγάδες. Ακόμα ένας χώρος, όπου τα παιδιά αισθάνονται πολύ συχνά άσχημα για τον εαυτό τους εξαιτίας της συμπεριφοράς άλλων.
- > Φαίνεται να υπάρχει διαφορά στον τρόπο που τα αγόρια και τα κορίτσια αντιλαμβάνονται και αντιμετωπίζουν τη σχολική επιθετικότητα, αλλά και τα συναισθήματά τους.
- > Όλα τα παιδιά γνωρίζουν τους σωστούς κανόνες συμπεριφοράς, όμως δεν τους τηρούν.

(Συμπεράσματα από την έρευνα που πραγματοποίησαν οι μαθητές στο 7ο ΔΣ Αθηνών)

Οι «ερευνητές» και οι «ερευνήτριες» αναλαμβάνουν να εξηγήσουν στους δασκάλους/άλες και μαθητές/ήτριες κάθε τάξης το σκεπτικό και τον λόγο της έρευνας, όπως και να επεξηγήσουν τις ερωτήσεις στους μαθητές των μικρών κυρίως τάξεων με τυχόν γλωσσικές δυσκολίες. Θεωρούμε ότι το τελευταίο, ενώ μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιστρατεύεται την αντικειμενικότητα της έρευνας, εν τούτοις συμβάλλει ιδιαίτερα στην καλλιέργεια δεσμών ανάμεσα στους μαθητές του σχολείου, πράγμα που είναι και το βασικό ζητούμενο. Η συγκέντρωση, η επεξεργασία και η ερμηνεία των αποτελεσμάτων είναι μια εξαιρετική ευκαιρία για να συνειδητοποιήσουν μαθητές και εκπαιδευτικοί στην πράξη τη σημασία της συνεργασίας και την έννοια της διεπιστημονικότητας.

Τέλος, μπορούμε να αναζητήσουμε σχετική βιβλιογραφία και ανάλογες έρευνες για να συγκρίνουμε τα ευρήματα / αποτελέσματα και να διαμορφώσουμε τις προτάσεις μας για την αντιμετώπισή της σχολικής επιθετικότητας στη σχολική μας κοινότητα, αλλά και ευρύτερα.

Β. Καλλιεργούμε μια ατμόσφαιρα δημιουργικής συν-βίωσης

Τα φαινόμενα σχολικής επιθετικότητας στα σχολεία μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα περιοριστούν, αν όχι να εξαλειφτούν, μόνο αν καταφέρουμε να δημιουργήσουμε σχολικές κοινότητες που υποστηρίζουν και υποστηρίζονται από μια σχολική κουλτούρα αλληλεπίδρασης και δυναμικής ισορροπίας μεταξύ των μερών (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς).

Οι σχολικές αυτές αειφορικές κοινότητες συνεχώς νοιάζονται για τη δημιουργία αλλά και διατήρηση ενός περιβάλλοντος μάθησης που να προάγει την αυτονομία, αλλά και το ομαδικό πνεύμα, την επικοινωνία αλλά και το προσωπικό νόημα, τη δημιουργικότητα αλλά και τη συμμόρφωση σε κοινά πρότυπα, την αλλαγή αλλά και τη συνέχεια, την αποτελεσματικότητα στο έργο αλλά και την έμφαση στη διεργασία.

Σε ένα τέτοιο δυναμικό περιβάλλον ο εκπαιδευτικός γίνεται δημιουργός του διδακτικού του σχεδίου, μπορεί να προσαρμόζεται στην ιδιαιτερότητα του μαθητικού πληθυσμού και να εμπνέει μέσα από το προσωπικό του παράδειγμα την αγάπη για την ανακάλυψη της γνώσης.

Για να καλλιεργηθεί θετικό κλίμα συμβάλλουν τα παρακάτω: (Πολέμη-Τοδούλου Μ., κ.ά., 2012)

Χρήση διαφορετικών εκπαιδευτικών μεθόδων: με έμφαση σε εκείνες που στηρίζονται στην αρχή «μαθαίνουμε δρώντας» και καλλιεργούν τόσο το ομαδικό πνεύμα, όσο και την ανάληψη προσωπικής ευθύνης.

Ενσωμάτωση των καινοτόμων δράσεων και λειτουργική σύνδεση μεταξύ τους και με την καθημερινότητα του σχολείου: ο πλούτος του πολιτισμού και των τεχνών, η ευαισθησία για το περιβάλλον, το κοινωνικό σύνολο και τη διαφύλαξη / ανάπτυξη της σωματικής και ψυχικής υγείας, η εφευρετικότητα και η θετική αξιοποίηση της τεχνολογίας βοηθούν στην ενίσχυση της διαθεματικής, συναδελφικής και συνεργατικής προσέγγισης κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών αυτών δράσεων.

Υιοθέτηση της ολιστικής προσέγγισης της πραγματικότητας, διευκολύνοντας τη θεώρηση κάθε εκπαιδευτικής εμπειρίας, δράσης, επεισοδίου, συμπεριφοράς, ως μέρους μιας αλληλουχίας γεγονότων και εξέλιξης της διεργασίας μέσα στο χρόνο. Επίσης, στηρίζει την πολυεπίπεδη θεώρηση και αξιοποίηση των διεργασιών που εξελίσσονται στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας, από το επίπεδο του ατόμου (μαθητή, καθηγητή, γονιού) και της ομάδας (ομάδα εργασίας, τάξη, σύλλογος διδασκόντων) μέχρι το επίπεδο της ευρύτερης κοινότητας (σχολείο, γονείς, δήμος κλπ.), έτσι ώστε π.χ. να διευρυνθεί η δυνατότητα φροντίδας του συγκινησιακού κλίματος στην κάθε σχολική τάξη μέσω της φροντίδας του αντίστοιχου κλίματος σε ένα άλλο, πιο προσιτό επίπεδο, όπως, π.χ., της ανάπτυξης καλού συνεργατικού κλίματος στο σύλλογο διδασκόντων ή στην σχέση σχολείου και οικογένειας.

Τι προτείνουν τα παιδιά

«**ΟΧΙ** στις σκληρές βίας μέσα στην οικογένεια και μπροστά στα παιδιά! **ΟΧΙ** στον καταναγκασμό για μελέτη! **ΟΧΙ** στη λεκτική βία μέσα στο αυτοκίνητο! **ΟΧΙ** στις πολλές σκληρές βίας στα έργα! **ΝΑΙ** σε προγράμματα εκπαίδευσης σχετικά με τη σχολική βία! **ΝΑΙ** στα στέκια νεολαίας και τη ψυχαγωγία! **ΝΑΙ** στο παιδικό δωμάτιο που είναι χώρος χαλάρωσης και ελευθερίας! **ΝΑΙ** στα εκπαιδευτικά ψυχαγωγικά προγράμματα!».

Κατερίνα-Κυβέλη, Νίκος, Σίλα, Χριστίνα

«...να υπάρχουν στα σχολεία ψυχολόγοι και να πηγαίνουν τα παιδιά να λένε τα προβλήματά τους. Θα ήταν καλό οι δάσκαλοι να ενθαρρύνουν τα παιδιά που έχουν δυσκολίες, να συζητούν μαζί τους για τα προβλήματα στο σπίτι, αλλά και να είναι πιο σκληροί σε κάποια παιδιά έτσι ώστε να μην κάνουν ό,τι θέλουν...».

Άρτεμη, Κατερίνα Π., Αλκαίος, Ευφραίμ, Ζάννα

Αξιοποίηση της σχέσης και της ομάδας: Οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι μαθητές/ήτριες μαθαίνουν να σκέφτονται και να ενεργούν με γνώμονα τη σημασία των σχέσεων σε όλα τα επίπεδα και την καλλιέργεια ασφαλούς συγκινησιακού κλίματος και ομαδικού συνεργατικού πνεύματος. Η εκπαιδευτική διαδικασία αξιοποιεί την αρχή ότι «**Η μάθηση βασίζεται στη σχέση με το δάσκαλο, με τους άλλους μαθητές στην ομάδα, με την σχέση των δασκάλων μεταξύ τους στην σχολική κοινότητα, με την σχέση σχολείου και οικογένειας και με την ευρύτερη κοινότητα**». Η εκπαιδευτική διαδικασία στηρίζεται στην εναλλαγή της δουλειάς μεταξύ ατόμου, μικρής ομάδας και ολομέλειας, με τρόπο που να τροφοδοτείται το ένα επίπεδο από το άλλο· καλλιέργεια της αίσθησης και της ευθύνης του «ανήκειν» σε ένα μεγαλύτερο κοινωνικό σύνολο.

Ανάδειξη του διαφορετικού: Να αναγνωρίζει ο/η εκπαιδευτικός τη διαφορετικότητα - ιδιαιτερότητα και να αναπτύσσει τρόπους για να την αξιοποιεί ώστε «όλες οι φωνές» (μέσα στο άτομο / την ομάδα / την κοινότητα) να ακούγονται με σεβασμό και να αξιοποιούνται και ο καθένας να βιώνει την μοναδική του αξία και χρησιμότητα. Αυτή είναι βασική αρχή για την δημιουργία καλού συγκινησιακού κλίματος.

«Ανοικτότητα» / άνοιγμα προς την κοινωνία και τους καιρούς: Να διατηρεί την επαφή του και να παραμένει ανοικτός προς την κοινότητα και την επικαιρότητα, εντάσσοντας στο σχεδιασμό τα ερεθίσματα που απασχολούν την ευρύτερη και την τοπική κοινωνία και αξιοποιώντας ως πηγές, πέραν άλλων, και τον πολιτιστικό ή περιβαλλοντικό πλούτο της περιοχής αλλά και της ιδιαίτερης σύνθεσης του πληθυσμού του σχολείου.

Οι παραπάνω άξονες σηματοδοτούν γενικούς και κεντρικούς στόχους προκειμένου το σχολείο να έχει νόημα για τα παιδιά και αποτέλεσμα σε σχέση με τα ζητούμενα της νέας πολύπλοκης εποχής μας. Ορίζουν συγχρόνως μια κατεύθυνση για τη σχολική κοινότητα προκειμένου να απαντήσει ουσιαστικά στο πολυπαραγοντικό πρόβλημα της σχολικής βίας και επιθετικότητας, το οποίο υπερβαίνει τα όρια του σχολείου και εγγράφεται στα μείζονα κοινωνικά προβλήματα.

Γ. Ο Δεκάλογος της πρόληψης της βίας στο σχολείο

- 1. Σύνδεση:** Βρίσκουμε και αξιοποιούμε αφορμές από τη σχολική ζωή (γιορτές, εκδρομές, καθημερινά καθήκοντα, ρουτίνες) για να βοηθήσουμε τους μαθητές και τις μαθήτριες να συνδεθούν μεταξύ τους τόσο σε επίπεδο τμήματος, όσο και σχολείου. Ακόμα και σε επίπεδο σχολικών μονάδων στην περίπτωση συστεγαζόμενων σχολείων.
- 2. Ανάδειξη ατομικής ταυτότητας:** Ενισχύουμε τις κλίσεις και τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα κάθε παιδιού ώστε να αισθανθεί μοναδικό και περήφανο για τη ταυτότητά του (γλώσσα, καταγωγή, φύλο, θρησκεία).
- 3. Δικτύωση:** Σχεδιάζουμε δραστηριότητες και δράσεις που φέρνουν σε επαφή μικρούς με μεγάλους, διευκολύνουν την εναλλαγή ρόλων, δημιουργούν δεσμούς φροντίδας και υπευθυνότητας, ευκαιρίες για συνεργασίες (τόσο ανάμεσα σε μαθητές όσο και εκπαιδευτικούς).
- 4. Κατασκευή βοηθητικού πλαισίου** μέσα από τυπικές και άτυπες συνεργασίες, τη διαμόρφωση των σχολικών κτιρίων και της αυλής. (Οργανώνουμε επιτροπές παραπόνων, αναθέτουμε ρόλους διαμεσολαβητών σε παιδιά, οργανώνονται σχολικές επιτροπές πρωτοβουλίας.)
- 5. Χτίσιμο κουλτούρας επιβράβευσης** ώστε τα παιδιά να μοιράζονται κάτι θετικό, ένα επίτευγμα, μια κοινή δράση.
- 6. Σχεδιασμός δράσεων και εξωστρεφών ενεργειών** με γνώμονα ότι το «έργο φτιάχνει την ομάδα».
- 7. Ανάδειξη της συμβολής του κάθε ατόμου** ξεχωριστά στο κοινό αποτέλεσμα και της προσφοράς της κάθε ομάδας στο σύνολο.
- 8. Καλλιέργεια ήθους και αξιών** σεβασμού, αυτονομίας, υπευθυνότητας, αλληλεγγύης.
- 9. Δημιουργία δομών παρατήρησης και εντοπισμού** παιδιών που βρίσκονται σε κίνδυνο. Εστιάζουμε στο πρόβλημα και στα γεγονότα και όχι στα πρόσωπα που εμπλέκονται σε μια περίπτωση διένεξης.
- 10. Επιλογή της συνεργασίας ως στρατηγική επίλυσης συγκρούσεων και προαγωγή του θετικού κλίματος.**

Σε κάθε περίπτωση, το σχολείο, χρειάζεται να προσβλέπει στο όραμα της οργάνωσης μιας ασφαλούς και λειτουργικής κοινότητας που «προλαμβάνει» πολύ προτού χρειαστεί «να θεραπεύσει» ή ακόμα χειρότερα «να καταστείλει».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bell, J. (2001). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg
- Besag, V.E. (1989). *Bullies and Victims in Schools: A Guide to Understanding and management*. Milton Keynes: Open University Press.
- Boulton, M. J., Καρέλλου, Ι., Λανίτη, Ι. Μανούσου, Β., & Ο. Λεμονή (2001). Επιθετικότητα και θυματοποίηση ανάμεσα στους μαθητές των ελληνικών δημοτικών σχολείων. *Ψυχολογία*, 8, 12-29
- Cohen, L. and L. Manion (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Dowling, J., & E. Osborne (Επιμ.) (2001). *Η οικογένεια και το σχολείο: Μια συστημική προσέγγιση από κοινού σε παιδιά με προβλήματα*. Αθήνα: Gutenberg
- Farrington, D.P. (1993). «Understanding and Preventing Bullying». In M. Torny and N. Morris (Eds.). *Crime and Justice: An Annual Review of Research (Vol.17)*. Chicago: University of Chicago Press.
- Henderson, N. & M. Milstein (2008). *Σχολεία που Προάγουν την Ψυχική Ανθεκτικότητα*. Επιμέλεια Χρ Χατζηχρήστου Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School-What we Know and What we Can Do*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (2002). Bullying at School: basic facts, an effective intervention programme and a new national initiative in Norway. Στο Κόκκινος, Κ. Μ. (επιμ.). *Επιθετικότητα*, σελ.23-41. Λευκωσία: Σύνδεσμος Ψυχολόγων Κύπρου
- Smith, P.K., Nika, V., & M. Papasideri (2004). Bullying and violence in schools: An international perspective and findings in Greece. *Ψυχολογία*, 11, 184-203
- Weare, K. & G., Gray (2000). *Προαγωγή της ψυχικής και συναισθηματικής υγείας στο σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Ανδρέου, Ε. & Β. Αλεξίου (2008). Προβλήματα επιθετικότητας και θυματοποίησης σε σχέση με πλευρές της κοινωνικής αυτοαποτελεσματικότητας μαθητών του Δημοτικού σχολείου. *Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος*, 19 Οκτ. 2008. Αντλημένο από τις ιστοσελίδες http://www.pee.gr/e_athena/meros_c.htm και <http://dipe.ach.sch.gr/dipeach/attachments/article>
- Αρτινοπούλου, Β. (2003). *Βία στο σχολείο: Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη*. Μεταίχμιο: Αθήνα
- Γκότοβος, Α. (1966). *Νεολαία και κοινωνική μεταβολή. Αξίες, εμπειρίες και προοπτικές*. Αθήνα: Gutenberg
- Γκουντσίδου, Β. (2007). *Το φαινόμενο bullying και πώς να το αντιμετωπίσετε*. Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτικής Α.Π.Θ.

Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. «Ο σχολικός εκφοβισμός», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* 25-6-2006

Δημάκος, Κ. Ι. (2005). Οικογενειακοί παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική επιθετικότητα των μαθητών: ερευνητικά δεδομένα. Στο: Επιστημονική επετηρίδα *Αρέθας*, τόμος 3, σ. 89-100. Αντλημένο από την ιστοσελίδα www.elemedu.upatras.gr

Καλλιώτης, Π. (2005). *Η Σχολική Βία στην Προοπτική της Παγκοσμιοποίησης: Η Φύση και η Έκταση του Προβλήματος στη Χώρα μας*. Αντλημένο από την ιστοσελίδα http://nemertes.lis.upatras.gr/dspace/bitstream/123456789/480/1/Nimertis_Voukelatou.pdf

Κοτταρίδη, Γ. (2006). Παραβατική συμπεριφορά μαθητών και επαφή με τη βία *Περιοδική Ενημερωτική Έκδοση της Γενικής Γραμματείας Έρευνας & Τεχνολογίας*, τ. 21, Οκτώβριος 2006

Πολέμη-Τοδούλου Μ., κ.ά. (2012). *Θέματα αξιοποίησης της ομάδας στη σχολική τάξη. Επιμορφωτικό υλικό*. Τόμος Δ'. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης)

Σώκου, Κ. (1994). Οδηγός αγωγής και προαγωγής της υγείας, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Σώκου, Κ. (2002). Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Σχολείων Προαγωγής της Υγείας. *Παιδί και Έφηβος*, τ. 3

Σώκου, Κ. (2003). *Προαγωγή της Ψυχικής και Κοινωνικής Υγείας ως Πολιτική Πρόληψης της Βίας στο Σχολείο*. Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού. Αντλημένο από την ιστοσελίδα http://assets.in.gr/dGenesis/assets/Content202/Attachment/dgEntity_33212.doc.

Φραντζή, Α. (2009). Οικοδόμηση σχέσεων για τον περιορισμό της επιθετικής συμπεριφοράς στο σχολείο. *Γέφυρες*, τ. 45, 44-49

Φραντζή, Α. (2010). Σχολική Επιθετικότητα: Πώς βιώνεται - πώς αντιμετωπίζεται από τα παιδιά; Μια έρευνα από το 7ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 161, 99- 112

Χαντζή, Χ., Χουντουμάδη, Α. και Λ. Πατεράκη (2000). Άσκηση βίας από μαθητές προς μαθητές στο χώρο του δημοτικού σχολείου. *Παιδί και Έφηβος*, 2:1, 97-111

Χατζηχρήστου, Χρ. (επιμ.) (2005). *Πρόγραμμα Προαγωγής της Ψυχικής Υγείας και της Μάθησης. Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο*. Αθήνα: Τυπωθήτω

Ψάλτης, Α. & Μ. Γαβριηλίδου (1995). Συνεργασία γονιών - σχολείου: Πραγματικότητα ή ουτοπία στην Ελλάδα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 85, 71-75

2.12 Το χτίσιμο του αειφόρου σχολείου μέσα από το χτίσιμο της εκπαιδευτικής κοινότητας, 1ο Νηπιαγωγείο Γαργαλιάνων

Γαρυφαλιά Τεριζάκη, Υπεύθυνη νηπιαγωγός, Μαρία Αγγελική Πετροπούλου, Παναγιώτα Σκουτέρη, Παιδαγωγική Ομάδα

Το σχολείο μας ήταν ένα σχολείο προβληματικό, στο υπόγειο ενός σχολικού συγκροτήματος (είναι ισόγειο από την είσοδό μας βέβαια και αρκετά φωτεινό) που είχε την όψη «ιδρύματος». Είχε, γιατί τώρα πια έχει άλλη όψη. Είναι ένα σχολείο χαρούμενο, με ζωγραφική στους τοίχους, με κήπο και παιχνίδια. Πέρα από την αφοσίωση των εκπαιδευτικών, σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι συνεργασίες που έχουμε αναπτύξει.

Μια δημιουργική συνεργασία με τους γονείς, η αρχή για το χτίσιμο της σχολικής κοινότητας

Το 2004 που αναλάβαμε το πρώτο μας περιβαλλοντικό πρόγραμμα με θέμα την ελιά, χωρίς εκπαιδευτική εμπειρία, ήταν η πρώτη φορά που οι γονείς ήρθαν μέσα στο σχολείο και δίπλα στις εκπαιδευτικούς. Με άριστη συνεργασία, πραγματοποιήσαμε εργαστήριο κατασκευών για το παζάρι με προϊόντα ελιάς. Στον κήπο του πνευματικού κέντρου της πόλης μας που είχε γίνει η γιορτή πραγματοποιήσαμε παζάρι με αρωματικά λάδια, σαπούνια, γλυκά και άλλα. Μέχρι τότε οι γονείς δεν συμμετείχαν ενεργά στις δράσεις του σχολείου. Είχε γίνει η αρχή για ένα σχολείο διαφορετικό, ανοιχτό στην κοινωνία, σύμφωνα με τις αρχές της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Το 2008 ιδρύσαμε σύλλογο γονέων και κηδεμόνων. Αποδείχτηκε πρωτοποριακή κίνηση, επειδή μέχρι τότε (και σήμερα ακόμα) δεν συνηθιζόταν να διατηρεί νηπιαγωγείο αυτόνομο σύλλογο γονέων, μια που τα παιδιά μένουν το πολύ δύο χρόνια στο σχολείο. Συγκεντρώσαμε όλοι χρήματα τότε, γονείς και εκπαιδευτικοί. Μέχρι και σήμερα συνεργαζόμαστε σε κάθε δράση.

Πώς οργανώνουμε τη συνεργασία με τους γονείς

Με τους γονείς θέτουμε στόχους κάθε χρονιά, επικεντρωνόμαστε σε αυτούς και τους υλοποιούμε. Έχουμε μετατρέψει το σχολείο σε κοινότητα όπου *όλοι νοιάζονται και συμμετέχουν* (στην πραγματικότητα οι περισσότεροι, όχι όλοι). Όλα αυτά τα χρόνια, μαζί με γονείς και φίλους, έχουμε υλοποιήσει οικολογικές δράσεις, όπως καθαρισμούς ακτών, δεντροφυτεύσεις και λουλουδοφυτεύσεις, εικαστικές παρεμβάσεις στην πόλη (ζωγραφική στην παιδική χαρά), δημιουργία κήπου και αισθητικές βελτιώσεις στο 2ο Δημοτικό Σχολείο, σε συνεργασία με το σύλλογο γονέων του, πορεία για το περιβάλλον, ενημερωτικές ημερίδες για θέματα περιβάλλοντος, καθώς και παιδαγωγικά. Επίσης αναπτύσσουμε ανθρωπιστική δράση, βοηθώντας ανθρώπους που έχουν ανάγκη. Έχουμε μεταμορφώσει κυριολεκτικά το σχολείο μας. Ο σύλλογος ανακαίνισε την κουζίνα, μόνωσε τη στέγη με αποτέλεσμα να μειωθεί η υγρασία, συμπλήρωσε είδη υγιεινής στις τουαλέτες, έχει αγοράσει για όλες τις γωνιές, χαλιά, κουρτίνες και παιδαγωγικό / εποπτικό υλικό

(μεγάλο αριθμό βιβλίων, βιντεοπροβολέα, cd player, παζλ και άλλα). Σε συνεργασία πάντα με τους γονείς καλούμε ειδικούς ψυχικής υγείας σε κεντρικό σημείο της πόλης για ενημέρωσή μας. Επίσης και συνεργασία με το κυλικείο για προώθηση υγιεινής διατροφής.

Το άνοιγμα στην τοπική κοινωνία

Απευθυνθήκαμε στο *Ίδρυμα καπετάν Βασίλη Κωνσταντακόπουλου* το οποίο ανέλαβε την ανακαίνιση του προαυλίου. Οι γονείς συμπλήρωσαν με χρώματα, ζωγραφικές και φυτά. Τα αρνητικά σημεία του σχολείου τα μετατρέψαμε σε θετικά. Στην εξωστρέφειά μας και στο άνοιγμα του σχολείου μας βοηθά η έλλειψη βοηθητικών αιθουσών, αφού «αναγκαζόμαστε» να πραγματοποιούμε σε κεντρικά σημεία της πόλης τις εκδηλώσεις μας. Οι γιορτές γενικότερα γίνονται στο σχολείο μας αλλά και η γιορτή ανακύκλωσης στην αυλή μας, με καλεσμένους τους μαθητές του δημοτικού. Είναι ένα σχολείο γεμάτο συναισθήματα, ανοιχτό στην κοινωνία.

Η σχέση μας με την τοπική κοινωνία

Η τοπική κοινωνία ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στις δράσεις μας. Οι συντοπίτες μας χαίρονται κάθε φορά που μας βλέπουν στους δρόμους. Μας περιμένουν τις παραμονές των Χριστουγέννων να τραγουδήσουμε τα κάλαντα και άλλα χριστουγεννιάτικα τραγούδια. Ενημερώνουμε επίσης τις τοπικές εφημερίδες για την πραγματοποίηση παζαριών και άλλων δράσεων.

Η επικοινωνία και η συνεργασία μας με άλλα σχολεία

Οι δράσεις μας επηρέασαν και άλλα σχολεία αλλά και εκπαιδευτικούς και αυτό μάλλον είναι το πιο σημαντικό.

Συνεργαζόμαστε με άλλο νηπιαγωγείο σε πρόγραμμα eTwinning σε εθνικό επίπεδο και δημοσιοποιούμε το έργο μας μέσα από το ιστολόγιο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (με σεβασμό πάντα στην προσωπικότητα και τα δικαιώματα των παιδιών - όχι φωτογραφίες με τα πρόσωπά τους).

Σ' αυτό το σχολείο βιώνουμε τη δημοκρατία και τον συμμετοχικό σχεδιασμό

Οι εκπαιδευτικοί λειτουργούμε ως ομάδα. Η καθημία παιδαγωγός έχει αναλάβει αρμοδιότητες και με τους γονείς και τα παιδιά **αποφασίζουμε όλοι μαζί** για τις δραστηριότητες του σχολείου.

Στην αρχή κάθε χρονιάς παίζουμε ένα παιχνίδι. Ενώνουμε τα δάχτυλά μας σαν να είμαστε οι κρίκοι μιας αλυσίδας. Όταν ένας κρίκος σπάσει, αυτόματα καταστρέφεται η αλυσίδα. Μια αλυσίδα είναι η τάξη μας, το σχολείο μας, η κοινότητά μας.

Πραγματοποιούμε **σχολικά συμβούλια** και αποφασίζουμε τι θα περιλαμβάνει μία γιορτή, αν θα βγούμε έξω να κάνουμε πικ νικ ή θα φάμε μέσα και άλλα. Δεν έχουν θέση στο σχολείο μας οι τιμωρίες ή οι ποινές. Ο διάλογος μεταξύ των παιδιών με συντονίστρια τη νηπιαγωγό είναι αυτός που βοηθάει, καθώς και η αίσθηση ότι τα παιδιά έχουν τους φίλους τους δίπλα τους.

Στην αρχή της κάθε χρονιάς υπογράφουμε **συμβόλαιο συνεργασίας**. Αυτό κάνει τα παιδιά πιο υπεύθυνα και τα ίδια μετά αναφέρονται στις συνέπειες των πράξεών τους. Σε αρκετές περιπτώσεις έχουν τη τάση να επιβάλουν «ποινές» σε όσους έχουν «παρανομήσει» αλλά τελικά επιλέγουμε τον διάλογο και τη δεύτερη ευκαιρία. Επιλέγουμε την αγάπη και την επανασύνδεση της αλυσίδας!

Αλλάζουμε εμείς, αλλάζουμε το σχολείο, αλλάζουμε την κοινότητά μας

Οι εκπαιδευτικοί επίσης, επιμορφώνονται τακτικά για διάφορα θέματα. Μαθαίνουμε να παρατηρούμε το περιβάλλον μας, όχι απλώς να το κοιτάμε. Να το αλλάζουμε, να βελτιώνουμε, όταν χρειάζεται. Έτσι ένας περίπατος δεν είναι ποτέ «απλός». Αντιδρούμε σε κάθε τι αρνητικό με δράση.

Η πορεία του σχολείου μας προς τον μετασχηματισμό του σε αειφόρο συνεχίζεται. Είμαστε σε πάρα πολύ καλό δρόμο. Νέοι στόχοι μπαίνουν την κάθε χρονιά.

Αξιολογώντας την προσπάθεια αυτή, θα έλεγα ότι είμαι απόλυτα ικανοποιημένη και συγκινημένη. Πρώτα αλλάξαμε οι νηπιαγωγοί (μέσα από την εμπειρία μας, τις επιμορφώσεις μας, ακόμα και τις διαφωνίες μας), μετά βοηθήσαμε να αλλάξουν τα παιδιά. Απέκτησαν περιβαλλοντική συνείδηση και στη συνέχεια επηρέασαν τους γονείς τους μεταφέροντας όλα όσα ακούν στο σχολείο. Και αυτή η διαδικασία είναι αειφορική, μια και τα παιδιά όταν προχωρήσουν στο δημοτικό δεν ξεχνούν όσα μαθαίνουν. Και μας επισκέπτονται συχνά, νιώθουν το δέσιμο με το πρώτο τους σχολείο. Είναι κάτι σαν επιστροφή στις ρίζες! Οι γονείς λοιπόν μας γεμίζουν με τα καθαρά σκουπίδια τους και προβληματίζονται πριν τα πετάξουν «πώς μπορεί αυτό να μεταμορφωθεί». Ακόμα και οι γονείς των παιδιών που τώρα πια είναι στο δημοτικό ρωτούν αν θα πραγματοποιήσουμε κάτι νέο, να βοηθήσουν, να συμμετάσχουν.

Είμαστε μια μικρή κωμόπολη με τα γνωστά προβλήματα που έχουν οι μικρές πόλεις. Όλους μας συμφέρει, σαν κοινωνία, να αλλάξουν πρώτα οι άνθρωποι. Αν αλλάξουν αυτοί θα αλλάξει και η κοινωνία μας. Μέσα από το αειφόρο σχολείο δεν μετασχηματίζεται απλώς το κτίριο, πρωτίστως μετασχηματισζόμαστε οι ίδιοι εμείς, που συμμετέχουμε στην εκπαιδευτική διαδικασία. Εμείς που είμαστε μέλη της κοινότητάς μας:

Διευρύνοντας τη δημοκρατία και τη συμμετοχή στη σχολική κοινότητα
Παραδείγματα για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος και της συνεργασίας

Εκπαιδευτικοί, γονείς και παιδιά, βοηθητικό προσωπικό, ακόμα και φίλοι.

Τελικά δεν είναι οι τοίχοι αυτό που μετράει μόνο σε ένα σχολείο. Καλή και η υποδομή βέβαια αλλά όχι σημαντικότερη από την καλή διάθεση για συνεργασία. Φτάσαμε στο σημείο να μην μας ενοχλούν τα μειονεκτήματα του σχολείου. Να μην τα βλέπουμε πια. Μετασχηματίστηκαν! Βαδίζουμε \κοιτάζοντας μπροστά με ελπίδα. Ο καθένας μας άλλωστε είναι ο κρίκος μιας αλυσίδας. Όλοι ΜΑΖΙ είμαστε η αλυσίδα του σχολείου.

Για όλες μας τις δράσεις που αγκαλιάζουν όλους τους πυλώνες του ΑΕΙΦΟΡΟΎ ΣΧΟΛΕΙΟΥ στο <http://blogs.sch.gr/1nipgarg>

2.13. Πως ένα πρόγραμμα για τους πρόσφυγες ένωσε όλο το σχολείο

93° Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, Στέλλα Πρωτόπαππα, Διευθύντρια

Η πρόκληση που αντιμετωπίσαμε

Το σχολικό έτος 2014-2015, δυο δημοτικά σχολεία της Αθήνας στην περιοχή του Ν. Κόσμου, το 93ο και το 95ο, συγχωνεύτηκαν σε ένα, το 93ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, το σχολείο μας,

Αυτή η αλλαγή έγινε στο πλαίσιο εκπαιδευτικών - διοικητικών μεταρρυθμίσεων και μέσα σ ένα γενικευμένο κοινωνικό κλίμα ανασφάλειας και αίσθησης ματαιότητας. Η ενοποίηση δεν ήταν καθόλου εύκολη υπόθεση, καθώς απαιτείτο απ όλους μας κατανόηση, αίσθημα θετικής αλληλεξάρτησης, αλληλεπίδρασης και συνοχής μεταξύ των μελών, αποδοχή κοινών αξιών, προσδιορισμός νέων - κοινών στόχων και αναγνώριση της αξίας της συλλογικής προσπάθειας.

Η πρόκληση και το στοίχημα που τέθηκε το σχολικό έτος 2014-2015, χρονιά συγχώνευσης των δύο σχολείων σε ένα, ήταν να δημιουργήσουμε μια οργανωτική κουλτούρα συλλογικών οραμάτων και στόχων για το σχολείο μας.

Μια καινοτόμος ιδέα μας ενεργοποίησε

Μέσα από τη λογική του **αιεφόρου σχολείου** της συμμετοχής όλων των μελών της σχολικής κοινότητας, φιλοσοφία που συμβάλει κατά πολύ στη βελτίωση του σχολείου και στην αλλαγή του ρόλου του, ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες του ίδιου του σχολείου και της κοινωνίας ευρύτερα, συναποφασίσαμε και σχεδιάσαμε μια στρατηγική που αναπτύχθηκε με στόχο ένα σχολείο το οποίο **βλέπει τον εαυτό του ως κοινότητα**, ενσωματώνει ομαλά και διαχειρίζεται ουσιαστικά τις περιοχές αυτονομίας του.

Το **εργαλείο** αυτής της στρατηγικής ήταν ένα **διαθεματικό πρόγραμμα ομπρέλα**, που απέρρευε συντονισμένα, από τα μικρά, ευέλικτα και εφαρμόσιμα σχέδια δράσης της κάθε τάξης (προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων) και συνέδεε το σχολείο με την ευρύτερη κοινότητα και τους κοινωνικούς προβληματισμούς της.

Το **πρόγραμμα ομπρέλα** λειτούργησε ως ένα **πρόγραμμα - σύστημα** με πολλά υποσυστήματα, τα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων των τάξεων. Από την άλλη, το πρόγραμμα ομπρέλα ήταν υποσύστημα στο κάθε πρόγραμμα ή καινοτόμο δράση που υλοποιούσε η κάθε τάξη.

Η κάθε τάξη - τμήμα, ανάλογα, με τις δεξιότητες, τα ενδιαφέροντα και τα ταλέντα των μαθητών, το γνωστικό τους επίπεδο, αλλά και τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις των εκπαιδευτικών, λαμβάνοντας υπόψη και τις δυνατότητες που έδινε κάθε πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων που υλοποιούνταν, επέλεγε και αναλάμβανε μια συνιστώσα του ευρύτερου προγράμματος.

Το πρόγραμμα ομπρέλα για το σχολικό έτος 2014-2015 είχε θέμα τους πρόσφυγες, την ξеноφοβία και το ρατσισμό και τίτλο **«Με αφορμή το ταξίδι του Ξερευντούν γνωρίζω τον πρόσφυγα»**.

Διευρύνοντας τη δημοκρατία και τη συμμετοχή στη σχολική κοινότητα
Παραδείγματα για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος και της συνεργασίας

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΦΕΡΕΥΝΤΟΥΝ ΓΝΩΡΙΖΩ ΤΟΝ ΠΡΟΣΦΥΓΑ

Με στόχο τη συλλογική συνείδηση
& εργαλείο ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα «ομπρέλα»
γνωρίζομαστε, συνεργαζόμαστε, οραματιζόμαστε
από κοινού

Συνεργασίες

Μελέτη περίπτωσης Πολιτιστικό –Περιβαλλοντικό εκπ. πρόγραμμα, 2014-2015 :

Συγκεκριμένα:

Τα κριτήρια για την επιλογή του θέματος ήταν:

- ✓ Τα μεγάλα κύματα προσφύγων τα τελευταία χρόνια λόγω ιστορικών - πολιτικών συγκυριών στον κόσμο
- ✓ Η εισροή πολλών προσφύγων στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια με έξαρση ρατσιστικών συμπεριφορών
- ✓ Η λανθασμένη ερμηνεία του όρου πρόσφυγας που οδηγεί σε λανθασμένες συμπεριφορές
- ✓ Θέμα φορτισμένο με κοινωνικές προεκτάσεις που μπορεί να ανοίξει προς πολλές κατευθύνσεις: εξοικείωση με την εικόνα και την ιδέα του άλλου, του διαφορετικού, αντιρατσιστική συμπεριφορά, σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, γνωριμία με τον Έλληνα πρόσφυγα στη γραμμή της ιστορίας, καταπολέμηση της ξеноφοβίας, αντιπολεμική ιδέα, ενεργοποίηση του πολίτη.
- ✓ Η δεδομένη πλέον στη χώρα μας πολυπολιτισμικότητα του σχολικού χώρου και η ανάγκη διαχείρισης αυτής της πραγματικότητας με στόχο την εξάλειψη φαινομένων ενδοσχολικής βίας.

Στόχοι του προγράμματος είναι να μάθουν οι μαθητές:

- ✓ Γιατί στην εποχή μας υπάρχουν περισσότεροι πρόσφυγες από το παρελθόν
- ✓ Πώς αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της προσφυγιάς σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο
- ✓ Τι λύσεις υπάρχουν
- ✓ Ποιοι διεθνείς οργανισμοί ασχολούνται με το θέμα των προσφύγων
- ✓ Για τους παγκόσμιους συσχετισμούς και τις συνέπειες τους στη ζωή των ανθρώπων

Γνωστικοί στόχοι

Να γνωρίσουν οι μαθητές :

- ✓ Τι είναι πρόσφυγας
- ✓ Ποιοι λόγοι οδηγούν έναν άνθρωπο να γίνει πρόσφυγας
- ✓ Ποια η διαφορά του πρόσφυγα με τον μετανάστη
- ✓ Στοιχεία για τα μεγάλα κύματα προσφύγων στον κόσμο και την Ελλάδα
- ✓ Ιστορικά στοιχεία για τα σημαντικότερα ελληνικά κύματα προσφύγων
- ✓ Τι σημαίνει άσυλο
- ✓ Τι σημαίνει επαναπατρισμός και τι απέλαση
- ✓ Μέσα από αντιστεροτυπική - αντιρατσιστική προσέγγιση να αντιληφθούν ότι ο πρόσφυγας δεν είναι α priori φτωχός και αμόρφωτος
- ✓ Να ερευνούν να παρατηρούν τα γεγονότα, τις πληροφορίες των ΜΜΕ και όσο αυτό είναι δυνατό, να τις αποκωδικοποιούν, να βλέπουν πέρα και πίσω από αυτές

Οι κοινωνικοσυναισθηματικοί στόχοι είναι οι μαθητές:

- ✓ Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στις ανθρώπινες σχέσεις με στόχο τη διαμόρφωση ανθρωπιστικής συνείδησης
- ✓ Να αντιλαμβάνονται τις ευθύνες τους ως πολίτες και ως άνθρωποι
- ✓ Να αναπτύσσουν αυτοσεβασμό και σεβασμό προς τους άλλους
- ✓ Να υιοθετούν θετικές στάσεις προς τον εθελοντισμό
- ✓ Να αποκτούν κίνητρα δράσης
- ✓ Να εξελίσσονται σε ενεργούς πολίτες

Οι Ψυχοκινητικοί στόχοι είναι να αναπτύξουν οι μαθητές:

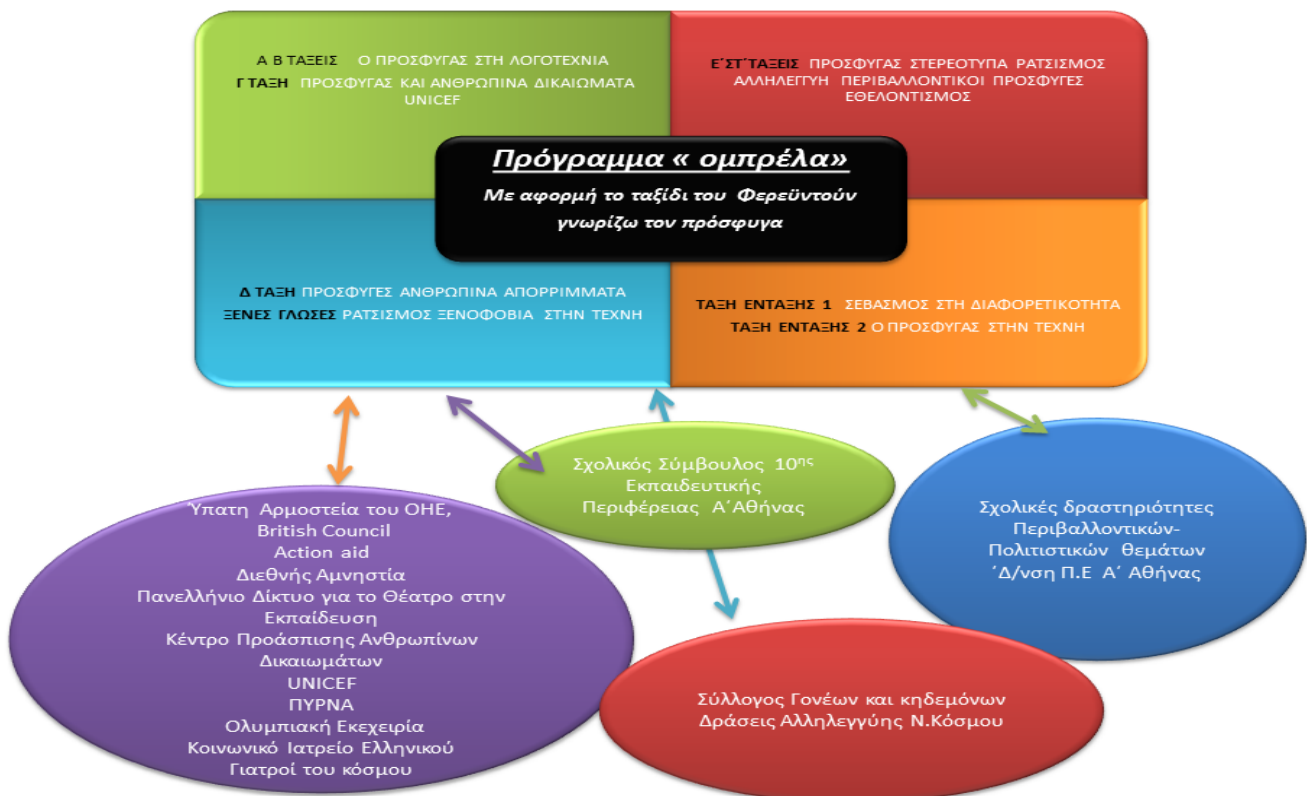
- ✓ Πνεύμα ομαδοσυνεργατικό
- ✓ Επιδεξιότητα, ακρίβεια, συντονισμό κινήσεων

Η οργάνωση και οι συνεργασίες για την υλοποίηση του προγράμματος

Την **αφορμή** έδωσε η ιστορία του φιλέλληνα Ιρανού ποιητή Φερεύντου Φαριάντ, πρόσφυγα στην πατρίδα μας, που αποτυπώθηκε από τον Γ. Χαλιακόπουλο στο βιβλίο του **Το ταξίδι του Φερεύντου**, εκδόσεις Καλειδοσκόπιο

Μέσα στην λογική της συλλογικής αυτονομίας, κοινών στόχων και μεθοδολογίας, τα Προγράμματα Σπουδών διαμορφώνονται με στόχο την ευελιξία, για να διευκολύνεται η παρέμβαση και η αυτενέργεια τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη μέθοδο (στοχοκεντρικά,, διαθεματικά, παιδαγωγικά διαφοροποιούμενα) και η δυνατότητα συνεργασίας για την υλοποίηση του προγράμματος διαφορετικών τάξεων, τμημάτων ή διαφορετικών ειδικοτήτων στην ίδια τάξη, Ενσωματώνονται σε αυτά στοιχεία της σύγχρονης ζωής, με σκοπό την αποδοχή και την κατανόηση μέσα από τη συλλογικότητα προωθώντας::

- > νέες μεθοδολογίες που καλλιεργούν τον βιωματικό και συνεργατικό τρόπο μάθησης
- > μαθητοκεντρικές διδακτικές προσεγγίσεις που αναγνωρίζουν τη μοναδικότητα του κάθε μαθητή και μαθήτριας, καθώς και της κάθε σχολικής τάξης (διαμορφώνοντας ένα πιο ευέλικτο μαθησιακό περιβάλλον που οι συνθήκες το απαιτούσαν, μέσα από τη βιωματική μάθηση, τη διαθεματική προσέγγιση με τα σχέδια εργασίας και την ενεργή συμμετοχή των μαθητών στις δραστηριότητες και στον σχεδιασμό της προσωπικής τους μάθησης
- > την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.

Ο κάθε εκπαιδευτικός, μέσα από το πρόγραμμα που είχε αποφασίσει να υλοποιήσει με την τάξη του, κατέθεσε στον γενικό σχεδιασμό του προγράμματος ομπρέλα ποια οπτική του θέματος «*θα φώτιζε*». Οι δραστηριότητες υλοποιούνταν είτε μέσα στην τάξη συμπληρωματικά και υποστηρικτικά στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, είτε στο πλαίσιο προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Θεμάτων. Παράλληλα υλοποιούνταν δραστηριότητες και εργαστήρια μη τυπικής μάθησης από εμπυχωτές και παιδαγωγούς εκτός του σχολικού πλαισίου, δηλαδή από δομές μη τυπικής εκπαίδευσης, με στόχο την καταπολέμηση των διακρίσεων. Οι δραστηριότητες ήταν αλληλένδετες και αλληλούποστηριζόμενες, έτσι ώστε να αποτελούν ένα εμπειριστατωμένο κοινό για όλους σχέδιο δράσης.

Κατά τον σχεδιασμό υπήρξε επικοινωνία με φορείς και οργανισμούς που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν παιδαγωγικά το πρόγραμμα και αξιοποιήθηκε το υλικό τους.

Πριν την έναρξη του προγράμματος πραγματοποιήθηκε στο σχολείο μια ημερίδα από τη Διεθνή Αμνηστία με θέμα «Ξένος... Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα του σήμερα», με στόχο την ενημέρωση - ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας. Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης, εκπαιδευτικοί του σχολείου συμμετείχαν σε βιωματικό σεμινάριο με θέμα «Κοινωνικές δεξιότητες. Διαμορφώνοντας ενεργούς πολίτες» από (British Council σε συνεργασία με τα γραφεία Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Πολιτιστικών Θεμάτων της Α' Δ/νσης Π.Ε. Αθήνας) και σε ένα τριήμερο εκπαιδευτικό σεμινάριο με τίτλο «Κι αν ήσουν εσύ;» (Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση και Ύπατη Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σε συνεργασία με τα γραφεία Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Πολιτιστικών Θεμάτων της Α' Δ/νσης Π.Ε. Αθήνας).

Κάθε τάξη το έργο της

- ✓ Οι Α' και Β' τάξεις μέσα από τα προγράμματα με θέμα τη Φιλαναγνωσία και τον Σεβασμό στη διαφορετικότητα, και με την αξιοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος «Βιβλία σε ρόδες» (Θεματικοί σάκοι: «Οι φίλοι μου κι εγώ», «Ανθρώπινα δικαιώματα») και του προγράμματος της UNICEF «Σχολεία υπερασπιστές των παιδιών», γνώρισαν και ευαισθητοποιήθηκαν για «τον άλλο», τον διαφορετικό, τον πρόσφυγα συνάνθρωπό τους.
- ✓ Η Γ' τάξη διερεύνησε τον πρόσφυγα ως ανθρώπινο απόρριμμα, ως μια συνιστώσα του περιβαλλοντικού προγράμματος για την ανακύκλωση.
- ✓ Η Δ' τάξη προσέγγισε την οπτική του περιβαλλοντικού πρόσφυγα και του σεβασμού της διαφορετικότητας του ζένου, μέσα από το πρόγραμμα με θέμα «Σέβομαι τη διαφορετικότητα», και με την αξιοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων «Ολυμπιακή Εκεχειρία» (British Council), «Jambo! Καλώς ήρθατε στην Κένυα», (Action aid).
- ✓ Οι Ε' και ΣΤ' τάξεις τοποθέτησαν το θέμα της προσφυγιάς αλλά και του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στο μικροσκόπιο και το ερεύνησαν μέσα από τα πολιτιστικά και περιβαλλοντικά προγράμματά τους με την υποστήριξη των παρακάτω εκπαιδευτικών προγραμμάτων / υλικών: «Κόντρα στο Ρεύμα» (Action Aid), «2Τ»(εκπαιδευτική βαλίτσα,-Action Aid), «Κι αν ήσουν εσύ;»

(Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση και Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες), «Ίρις - Καταπολεμώντας τα στερεότυπα και τις διακρίσεις» (Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), «Δεξιότητες ζωής. Διαμορφώνοντας ενεργούς πολίτες» (British Council), «Ανάδοχοι γονείς για την Αμίνα, ένα παιδί από το Αφγανιστάν» (Action Aid).

- ✓ Διεθνείς οργανισμοί προστασίας των δικαιωμάτων των προσφύγων στη Γαλλική γλώσσα.
- ✓ Η Τάξη ένταξης 1 υλοποίησε το πρόγραμμα «Ο πρόσφυγας στην τέχνη» και η Τάξη ένταξης 2 «Η διαφορετικότητα μέσα από τη λογοτεχνία».

Η διάχυση του προγράμματος

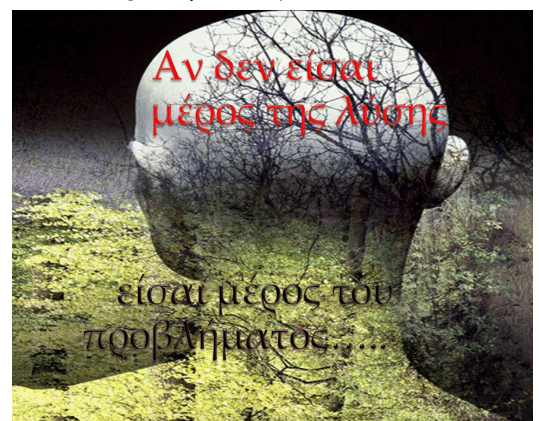
Το πρόγραμμα φυσικά δεν εγκλωβίστηκε μόνο στα όρια της σχολικής κοινότητας αλλά το επικοινωνήσαμε με αναρτήσεις στο blog του σχολείου και σε site διεθνών οργανισμών, συμμετέχοντας σε εθνικούς και ευρωπαϊκούς διαγωνισμούς, δημιουργώντας ψηφιακές αφίσες στα social media, με εισηγήσεις σε ημερίδες και επιμορφωτικά σεμινάρια, με διασχολικές συνεργασίες και δράσεις αλληλεγγύης -εθελοντισμού

Το μεγάλο στοίχημα που κερδήθηκε

Επί του αποτελέσματος, τίποτα δεν ήταν εύκολο και τίποτε δεν προσφέρθηκε απλόχερα. Η κατανόηση και η ανάγκη να νιώσουμε ομάδα, καθώς και η συμμετοχή στο πρόγραμμα ομπρέλα, μας έδωσε τη δυνατότητα να γνωριστούμε, να συνεργαστούμε, να οραματιστούμε από κοινού, να βρούμε τον κοινό βηματισμό μας, να εκτεθούμε, να αντιληφθούμε τη δύναμη της ομάδας εντός και εκτός του σχολείου, να αναπτύξουμε το αίσθημα της ατομικής και συλλογικής ευθύνης και «να βρούμε τρόπους για να αποφύγουμε αυτό που δεν θα μπορούσαμε να διαχειριστούμε και τρόπους για να διαχειριστούμε αυτό που δε θα μπορούσαμε να αποφύγουμε» (Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη).

Ευχαριστούμε θερμά τον σχολικό μας σύμβουλο Χάρη Παπαδόπουλο και τις υπεύθυνες των Περιβαλλοντικών και Πολιτιστικών Θεμάτων της Α΄ Δ/σης Π.Ε. Αθήνας Μαρία Δημοπούλου και Πόπη Κύρδη για την πολύτιμη βοήθειά τους.

Για το συνολικό έργο του σχολείου μας, βλέπε στο <http://93dim-athin.att.sch.gr/autosch/joomla15/>

Σας ευχαριστούμε θερμά για την ευκαιρία που μας δώσατε με τη συμμετοχή μας στο πρόγραμμα, ΑΕΙΟΦΟΡΟ ΦΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ Όλοι νοιαζόμαστε, όλοι συμμετέχουμε, να αποκτήσουμε ΟΡΑΜΑ, να αλλάξουμε τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε το σχολείο και την εκπαίδευση να αποκτήσουμε κουλτούρα συμμετοχής, συνεργασίας και δράσης

21^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών «Λέλα Κραυγιάννη»

ΑΕΙΦΟΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Όλοι νοιάζομαστε, όλοι συμμετέχουμε

Ένα σχολείο που λειτουργεί ως Κοινότητα και ΟΛΟΙ νοιάζονται για τα κοινά

- Καλλιεργείται πνεύμα συνεργασίας και δημιουργικότητας
 - Προάγεται η αειφορία στην καθημερινότητά του
- Διαμορφώνονται ενεργοί και συνευχρησιμοποιημένοι πολίτες

